

Erol Güngör'ün İslam Tasavvufu Üzerine Görüşleri

İlhan YILDIZ
Çankırı Karatekin Üniversitesi
ilhanyildiz@karatekin.edu
ORCID ID: 0000-00033848-6723.

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1505113

Geliş Tarihi: 26.06.2024

Revize Tarihi: 21.10.2024

Kabul Tarihi: 26.11.2024

Atf Bilgisi

Yıldız, İ. (2024). Erol Güngör'ün İslam tasavvufu üzerine görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 801-820.

ÖZ

Bu makale, Erol Güngör'ün İslam tasavvufu hakkındaki düşüncelerini incelemektedir. Güngör, tasavvufun önemini vurgularken bu alanın karmaşık ve tartışmalı doğasına dikkat çeker. Makalede, Güngör'ün kitap, makale ve yazılarından alınan görüşler analiz edilerek tasavvufun tarihi, teolojik ve kültürel boyutları ele alınır. Güngör, tasavvufun subjektif ve ezoterik yapısının suistimale açık olduğunu ve tarih boyunca farklı yorumlara yol açtığını savunur. Asr-ı Saadet döneminde bulunmayan tasavvufun, İslamiyet'ten sonra ortaya çıktığını ve bilimle ilişkiyi zayıflattığını iddia eder. Batılı akademisyenlerden Reynold A. Nicholson'un, tasavvufun Yeni Eflatunculuk, Hint ve İran mistisizminden etkilenmiş olabileceği yönündeki görüşlerine dikkat çeker. Güngör ayrıca tasavvufu "kent" ve "köy tasavvufu" olarak ikiye ayırır; kent tasavvufunu Gazali ve Mevlâna gibi düşünürlerin sistematik yaklaşımıyla, köy tasavvufunu ise daha düşük eğitimli toplulukların benimsediği bir anlayışla tanımlar. Sonuç olarak, Güngör'ün tasavvufa dair analizi, bu mistik disiplinin İslam dünyasındaki yerini anlamada önemli bir kaynaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam tasavvufu, Erol Güngör, mistisizm, medrese-dergâh, müsteşrik.

Erol Güngör's Views on Islamic Sufism

Abstract

This article examines Erol Güngör's thoughts on Islamic Sufism. While emphasizing the significance of Sufism, Güngör also highlights its complex and controversial nature. The article analyzes Güngör's views derived from his books, articles, and writings, focusing on the historical, theological, and cultural aspects of Sufism. Güngör argues that Sufism's subjective and esoteric nature makes it prone to abuse, leading to different interpretations throughout history. He claims that Sufism did not exist during the time of the Prophet and emerged later, weakening the relationship between Islam and science. He also points to the views of Western scholar Reynold A. Nicholson, who suggests that Sufism might have been influenced by Neoplatonism, Indian, and Iranian mysticism. Additionally, Güngör categorizes Sufism into "urban" and "rural" types, with urban Sufism being associated with systematic approaches of thinkers like Ghazali and Rumi, while rural Sufism is more common among less-educated communities. In conclusion, Güngör's analysis of Sufism is an essential resource for understanding its place in Islamic thought.

Key Words: Islamic Sufism, mysticism, Erol Güngör, madrasa-dergâh, orientalist.

Giriş

Erol Güngör kitap, makale ve yazılarında İslam tasavvufunun karmaşık ve tartışmalı doğasını ele alır. Bu çalışmalarında tasavvufun hem tarihî hem de teolojik boyutlarını inceler; farklı yorum ve uygulamalarına dair derinlemesine analizler sunar. Güngör, yaşamı boyunca İslam tasavvufunun çeşitli meselelerini daha kapsamlı bir şekilde ele almayı hedeflediğini belirterek bu doğrultuda bir eser kaleme almayı amaçladığını söyler. Nihayet, tasavvufun teorik ve pratik boyutlarını detaylı bir şekilde ele aldığı "İslam Tasavvufunun Meseleleri" başlıklı kitabını yazar. Bu kitap, tasavvufun İslam düşüncesindeki yerini ve tarihsel gelişimini anlamak isteyenler için önemli bir kaynak olarak kabul edilir. Güngör, tasavvufun mistik yönünü kabul ederken bu yönün tehlikelerine de dikkat çeker. Tasavvuf, bireysel manevî deneyimlere ve içsel keşiflere büyük önem verir ve bu da onu subjektif ve ezoterik yani esrarengiz yapar. Erol Güngör'e göre tasavvufu iki ana kategoriye ayırabiliriz: Kentli tasavvuf ve köylü tasavvuf. Kentli tasavvuf anlayışı Gazali, Mevlâna ve İbni Arabî'nin öğretilerine

dayanan ve medrese ile dergâhı birlikte yürüten bir anlayıştır. Hatta Gazali'ye göre dinin hakikatlerine nüfuz edebilmek için tutulacak en iyi yoldur (Gazali, 2018, s. 35; Güngör, 1982, s. 84). Bu tasavvuf türü, şehrli yaşam tarzına uygun, daha açık ve toplumla i içe bir yapıya sahiptir. Güngör, bu anlayışı olumlu karşılar ve destekler. Diğer taraftan köylü tasavvuf anlayışı ise Hacı Bektaş-ı Veli gibi medreseden kopmuş, içe kapanık ve kerametlere endekslenmiş bir tasavvuf türüdür. Güngör, bu tasavvuf anlayışını eleştirir ve bu yaklaşımın sakıncalı olabileceğini düşünür. Köylü tasavvuf, daha izole ve mistik bir yapıya sahiptir ve genellikle kırsal kesimde yaygındır. Güngör, Cumhuriyet döneminde tasavvufun kontrol altında olmamasının bu tür tasavvuf anlayışlarını daha da probleml hâle getirdiğini ve halkın bu tür anlayışlardan korunması gerektiğini savunur. Güngör'n bu iki tasavvuf anlayışına yaklaşımı, tasavvufun toplumsal ve kültürel etkilerini anlamak açısından önemlidir. Kentli tasavvuf, toplumsal bütünleşmeyi ve eğitimsel gelişimi desteklerken köylü tasavvufun daha bireysel ve ie dönük yapısının toplumda yanlış anlaşılmalara ve suistimallere yol açabileceğini ne sürer (Güngör, 1982, ss. 10-17).

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Erol Güngör'n İslam tasavvufuna dair görüşlerini derinlemesine inceleyerek tasavvufun tarihî, teolojik ve pratik boyutlarını anlamaktır. Tasavvuf, İslam düşüncesinin zengin ve çok yönlü bir parçası olarak yüzyıllar boyunca farklı yorum ve uygulamalarla şekillenmiştir. Güngör, tasavvufun subjektif yapısına dikkat çekerek bu alandaki suistimal potansiyeline vurgu yapar. Eleştirileri, tasavvufun yalnızca bireysel bir mistik deneyim değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olgu olarak da ele alınması gerektiğini gösterir. Güngör, tasavvufun bireysel ve toplumsal hayat üzerindeki etkilerini analiz ederken bu retilerin İslam'ın temel değerleriyle ilişkisini ve modern dünya ile olan etkileşimini de değerlendirir. Güngör, tasavvufun derin manevî boyutunu kabul etmekle birlikte, yanlış anlaşılma ve yorumlanma risklerine de dikkat çeker. Ona göre, tasavvufun özü ancak tarihî ve teolojik arka planının anlaşılmasıyla kavranabilir. Güngör'n eserleri, bu alandaki eleştirilerini ve katkılarını daha geniş bir perspektiften değerlendirme imknı sunar. Ayrıca, klasik İslam dşnrleriyle Batılı akademisyenlerin tasavvuf anlayışlarını karşılaştırarak bu alanda daha kapsamlı bir anlayış geliştirmeye çalışır. Bu alışma, Güngör'n tasavvufa yönelik eleştirilerini ayrıntılı bir şekilde ele alarak tasavvufun İslam düşüncesindeki yerini daha iyi kavramayı hedefler.

Yöntem

Bu alışma, Erol Güngör'n *İslam Tasavvufunun Meseleleri* adlı eseri başta olmak üzere, tasavvuf ve İslam düşüncesi üzerine yazdığı diğer eser ve makalelerin incelenmesini amaçlamaktadır. Ayrıca Gazali, Mevlâna, İbn-i Arabi, Rene Guenon ve Reynold A. Nicholson gibi önemli düşünürlerin tasavvuf üzerine görüşlerine de yer verilmektedir. Çalışma, literatür taraması ve metin analizi yöntemlerine dayanmaktadır. Erol Güngör'n tasavvuf üzerine yazdığı eserler analiz edilerek onun bu alana yönelik eleştirel ve kapsayıcı yaklaşımı değerlendirilmektedir. Araştırmada, Erol Güngör'n tasavvufla ilgili eserleri ve İslam düşüncesine dair yazıları incelenmekte, örneklem olarak *İslam Tasavvufunun Meseleleri* kitabı ve ilgili bölümleri seçilmekte. Veri toplama aracı olarak Güngör'n kitap ve makalelerinin yanı sıra, tasavvuf üzerine yazılmış diğer önemli kaynaklar kullanılmaktadır. Rene Guenon ve Reynold A. Nicholson gibi düşünürlerin eserleri de incelemeye dahil edilerek veriler literatür taraması ve metin analizi yöntemiyle toplanmaktadır. İlk aşamada, Erol Güngör'n tasavvufa dair görüşleri belirlenmekte, ardından bu görüşler diğer düşünürlerin fikirleriyle karşılaştırılmaktadır. Araştırma, etik kurallara uygun olarak yürütülmekte, kaynaklar doğru biçimde referans verilmekte ve kaynakça listesi oluşturulmaktadır. Araştırma boyunca orijinal metinlere sadık kalınarak analizler yapılmakta ve intihalden kaçınılmaktadır.

Araştırma Etiği

Bu alışma, etik kurul onayı gerektirecek insan katılımcıların yer aldığı bir araştırma, kişisel verilerin kullanımı veya etik açıdan hassas bir süreç içermemektedir. Çalışmada kullanılan tüm veri ve kaynaklar kamuya açık, genel geçer bilgi niteliğindedir ve herhangi bir özel izin gerektiren materyal

ya da veri kullanımı söz konusu değildir. Bu nedenle, araştırma etiği kapsamında ek bir değerlendirme ya da onaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Bulgular

Erol Güngör, tasavvufun İslam düşüncesindeki rolünü değerlendirirken hem tasavvufun mistik yönünü öne çıkarır hem de öznel yapısına dair eleştiriler getirir. Tasavvufun bireylerin manevi yaşamlarını derinleştirdiğini ve Allah ile kurdukları kişisel bağları güçlendirdiğini kabul eder. Ancak bu mistik yön, tasavvufu öznel ve ezoterik bir yapıya büründürür; her bireyin tasavvufi deneyimi kendine özgü olduğundan kişisel yorumlara açıktır. Bu öznel yapı, tarih boyunca farklı yorumların ve uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmış, çeşitli coğrafyalarda farklı şekillerde yorumlanarak zaman zaman İslam'ın temel prensiplerinden uzaklaşan uygulamalara neden olmuştur (Güngör, 1982, s. 49).

Güngör, tasavvufun İslam'ın erken dönemlerinde mevcut olmadığını, sonradan gelişen bir düşünce sistemi olduğunu savunur. Asr-ı Saadet döneminde tasavvufun izlerine rastlanmadığını ve Arapların mistik düşünceye yatkın olmadığını iddia eden görüşleri destekleyerek tasavvufun İslam'ın ana akımından sapmalara yol açabileceğini eleştirir. Tasavvufun tarihsel olarak farklı kültürel ve dini etkilerle şekillendiğini, bu yönüyle İslam'ın saf öğretilerinden uzaklaşabileceğini belirtir (Güngör, 1982, s. 49). Bazı İslam âlimleri, tasavvufun İslam'ın temel metinlerinde ve Hz. Peygamber'in öğretilerinde köklü bir geçmişi olduğunu savunur. Tevhid, ihlas ve takva gibi İslam'ın ana kavramlarının tasavvufun temel taşlarını oluşturduğunu ifade ederler. Onlara göre tasavvuf, İslam'ın manevi boyutunu ve içsel deneyimini temsil eder (Biruni, 2016, ss. 42-350).

Güngör, tasavvufun bazı unsurlarının İsrailiyat etkisi taşıdığına yönelik eleştirileri dile getirir. İsrailiyat, genellikle İslam'a dışarıdan giren ve Yahudi kaynaklı olduğu düşünülen bilgiler olarak tanımlanır. Tasavvufun bazı unsurlarının İsrailiyat etkisi altında olduğu, bazı çevrelerce İslam'ı içten yıkmayı amaçlayan bir araç olarak görülmesine neden olmuştur. Bu görüş, tasavvufun İslam dünyasında tartışmalı bir yer edinmesine yol açmıştır (Güngör, 1982, ss. 10-13).

Güngör, Batılı düşünürlerin tasavvufla ilgili görüşlerine de yer verir. Rene Guenon gibi bazı düşünürler, tasavvufun İslam kaynaklı bir gelenek olduğunu ve İslam'ın mistik yönünü temsil ettiğini savunurlar (Guenon, 2001, ss. 208-220). Ancak Reynold A. Nicholson gibi akademisyenler, tasavvufun Yeni Eflatunculuk, Hint ve İran mistisizminden etkilendiğini öne sürerek Arapların mistik düşünceye yatkın olmadığını belirtirler (Güngör, 1982, s. 17).

Güngör, tasavvufun sezgiye dayalı bir bilgi anlayışı geliştirdiğini belirtir. Bu bilgi, akıl ve mantık yoluyla değil, derin manevi olgunluk ve içsel deneyimle elde edilir. Tasavvuf, bilimin duysal verilere dayanan bilgi anlayışının aksine, sezgisel bir bilgiyi merkeze alır. Sezgisel bilgi, Allah'ın hakikatini ve varoluşun özünü anlamada önemli bir rol oynar ve bu bilgiye ancak ruhsal olgunluğa erişenler ulaşabilir (Güngör, 1982, ss. 117-122). İbn Arabi, tasavvufun sezgisel bilgi anlayışının en önemli temsilcilerinden biridir. O, hakikatin ilham ve keşf yoluyla elde edilebileceğini savunur. Bu bilgi, bireyin Allah'ı doğrudan tecrübe etmesine dayanır. İbn Arabi'nin kozmolojik vizyonu, her şeyin Allah'ın bir tecellisi olduğu düşüncesine dayanır ve bu tecrübe, tasavvufi bilginin temelinde yer alan sezgisel bir boyuttur (İbni Arabî, 2005, s. 7).

Güngör, modern dünyada tasavvufun bazı öğretilerinin gençleri bilimsel ve sanatsal gelişimden uzaklaştırabileceğini savunur. Tasavvufun sadece manevi ritüellere dayalı bir anlayışa indirgenmesi, gençleri modern dünyanın gerektirdiği üretkenlikten ve toplumsal gelişimden koparabilir. Bu nedenle, tasavvufun bilimsel ve manevi gelişimi dengeleyen bir yapıya sahip olması gerektiğini vurgular (Güngör, 1982, ss. 117-122).

İbn Rüşd'ün akılcı bilgi anlayışı ile İbn Arabi'nin sezgisel bilgi anlayışı arasındaki farklar, Güngör'ün bilim ve tasavvuf arasındaki dengeyi nasıl gördüğünü anlamamıza yardımcı olur. İbn Rüşd, modern bilimin temellerini oluşturan rasyonel ve metodolojik yaklaşımları savunurken İbn Arabi'nin sezgisel bilgi anlayışı bireyin manevi deneyimlerine ve derin içsel farkındalıklara dayanır. Güngör, bu

iki bilgi biçiminin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğunu ve modern eğitimde bu iki anlayışın bir arada ele alınması gerektiğini savunur.

Tartışma ve neriler

Bu bulgular, Erol Güngör'n tasavvufa yönelik dengeli bir yaklaşım benimsediğini ve onun hem olumlu hem de eleştirel yönlerine dikkat çektiğini göstermektedir. Erol Güngör, tasavvufun bireysel manevi gelişim üzerindeki olumlu etkilerini kabul ederken tasavvufun öznel ve değişken yapısının tarihsel süreçte İslam'ın ana öğretilerinden sapmalara yol açabileceğini savunur. Ona göre, farklı coğrafi ve kültürel etkilerle şekillenen tasavvufi yorumlar, İslam'ın temel öğretileriyle elime riski taşır. Bu bağlamda Güngör, tasavvufun doğru bir şekilde yorumlanması gerektiğini ve özellikle gençlerin bu konuda doğru kaynaklardan beslenmesi gerektiğini vurgular. Tasavvufun znel yapısının suistimale açık olduğunu belirterek bu konuda dikkatli olunması gerektiğini ifade eder.

Güngör'n, tasavvufun toplumsal gelişim üzerindeki olumsuz etkilerine dair eleştirileri de dikkat çekicidir. Tasavvufun yanlış yorumlanması, bireyleri yalnızca manevi deneyimlere yönlendirebileceğini ve dünyevi işlerden soyutlayabileceğini ne sürer. Bu durum, özellikle gençlerin bilimsel ve sanatsal geliimden uzaklamalarına yol açar. Bu nedenle Güngör, tasavvufun doğru anlaşılması ve suistimallerin eğitim yoluyla önlenmesi gerektiğini belirtir. Gençlerin bilim ve sanatla olan bağlarının korunmasını, toplumsal ilerlemenin devamı için kritik olduğuna vurgu yapar.

Güngör, bilim ve tasavvuf arasındaki ilişkiye dair değerlendirmelerinde, bilgiye ulaşma yollarının çeşitliliğine dikkat çeker. Bilim, gözlemlenebilir ve test edilebilir verilere dayanan sistematik ve objektif bir yaklaşımı temsil ederken tasavvuf sezgisel ve manevi bilgiye dayanır. Güngör, bu iki bilgi biçiminin dengeli bir eğitim modeli içinde ele alınmasının gerekliliğini savunur. Gençlerin hem bilimsel hem de manevi gelişimlerini destekleyen bir eğitim modeli, onların rasyonel ve sezgisel bilgiye dayalı bütüncül bir anlayış geliştirmelerine olanak sağlar. Böylece bireyler hem maddi dünyayı hem de manevi boyutları kavrayabilir.

Sonuç olarak, Erol Güngör'n tasavvufa dair eleştirileri, bilimsel ve sezgisel bilginin dengeli bir şekilde ele alınması gerektiğini öne sürer. Tasavvuf ve bilim birbirine zıt değil, aksine birbirini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Eğitimde bu iki yaklaşımın bir arada nasıl entegre edilebileceği konusunda yeni modeller geliştirilmesi gereklidir. Bilim ve tasavvufun birlikte ele alındığı bütüncül bir eğitim modeli, bireylerin hem rasyonel hem de manevi gelişimlerini destekleyerek daha geniş bir bilgi ve farkındalık alanına sahip olmalarını sağlar. Bu yaklaşım, İslam dünyasında sezgisel ve rasyonel bilginin nasıl dengelenebileceğine dair yeni yaklaşımlar geliştirilmesine olanak tanır.

Tasavvufun Kaynağı

Erol Güngör, *İslam Tasavvufunun Meseleleri* adlı eserinde, tasavvufun kökenleri üzerine geniş bir değerlendirme sunarak bu mistik disiplinin İslamî bir fenomen olarak ortaya çıkışını ve gelişimini tarihsel ve teolojik açılardan ele alır. Güngör, tasavvufun İslam'ın erken dönemlerinde, özellikle Hz. Peygamber'in yaşamı ve sahabelerin derin maneviyat anlayışları üzerinden şekillendiğini savunur. İslam'ın temel öğretileri ve manevî pratikleri, tasavvufun temellerini oluturmu ve özellikle zühd (dünyevi Őeylerden kaçınma) ve takva (Allah'a karşı derin saygı ve bağlılık) gibi kavramlar, tasavvufun gelişiminde önemli bir yer edinmiştir. Güngör'n tasavvufun kaynaklarına dair analizleri, İslam'ın teolojik ve felsefi metinlerine dayanmaktadır. İbn Arabi gibi büyük sufilerin eserleri, İslam tasavvufunun teolojik temellerini ekillendirmi ve İslam'ın kutsal metinlerinde yer alan mistik mesajları yorumlayarak bu geleneği derinleirmitir (Güngör, 1982, ss. 9-23).

Güngör, tasavvufun sadece İslamî bir fenomen değil, aynı zamanda çeşitli kültürel ve tarihsel etkileşimler sonucunda şekillenen bir olgu olduğunu vurgular. İslam'ın genişlediği coğrafyalarda, özellikle Orta Asya, İnan ve Hint alt kıtası gibi bölgelerde yerel mistik geleneklerle olan etkileşimler, tasavvufun farklı yorum ve pratiklerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güngör, bu kültürel etkileşimlerin tasavvuf üzerindeki etkilerini ele alarak bazı eleştirmenlerin tasavvufu İslam'ın orijinal

öğretilerinden sapma olarak değerlendirdiğini belirtir. Tasavvufun bazı unsurlarının İslam'ın temel kuralları ile çeliştiği yönündeki bu eleştiriler, İslam'ın ana akımlarıyla tasavvuf arasındaki ilişkiler üzerine önemli tartışmalar doğurmuştur. Ancak Güngör, tasavvufun, İslam'ın özünü ve temel öğretileri ile bağlantısını koruduğunu ve bu zengin ve karmaşık disiplini anlamak için geniş bir perspektif sunduğunu ifade eder (Güngör, 1982, ss. 9-23).

Güngör, tasavvufun kökenleri ve gelişimi üzerine analizlerini derinleştirirken bu İslamî mistik geleneğin bazı unsurlarının dış felsefi akımlardan, özellikle Yeni Eflatunculuk (Neo-Platonizm) felsefesinden etkilendiğini vurgular. Yeni Eflatunculuk felsefesi, özellikle İslam'ın altın çağında, İslam filozofları ve sufi düşünürler tarafından büyük ilgi görmüş ve tasavvufun felsefi temellerini etkilemiştir. Plotinus, antik Yunan felsefecisi olarak özellikle metafizik ve varlık üzerine düşünceleriyle tanınır. Plotinus'un felsefesi, varlığın tek ve mutlak bir kaynaktan, yani "Bir"den çıktığını ve tüm varlıkların bu mutlak varlıkta birleştiğini savunur (Plotinus, 1966, c.5, s. 145). Bu düşünce, İslam tasavvufunda da benzer bir şekilde kendini gösterir. Özellikle Vahdet-i Vücut (Varlığın Birliği) doktrini, İbn Arabi gibi büyük sufi âlimler tarafından İslamî bir terminolojiyle yeniden yorumlanmış ve tasavvufun felsefi temellerini oluşturmuştur. Güngör, bu tür felsefi etkilerin tasavvufun zenginliğini artırdığını kabul ederken aynı zamanda bu durumun tasavvufun İslamî özgünlüğü üzerine tartışmaları da beraberinde getirdiğini vurgular. Tasavvufun İslam'ın ana öğretileri ile uyumu ve dış felsefi etkilerin bu öğretilerle olan ilişkisi, sürekli bir tartışma konusu olmuştur (İbn Arabi, 2017, s. 9; Güngör, 1982, ss. 9-23).

Güngör, bu bağlamda tasavvufun zengin ve çeşitli bir manevî disiplin olarak gelişmesine Yeni Eflatunculuk ve diğer felsefi akımların nasıl katkı sağladığını şu sözleriyle ifade eder: "Akıl, duyu organlarının toplayabildiği verileri kullanır. Fakat ruha ait gerçekler duyu organlarıyla kavranacak şeyler değildir. Buna göre, aklımız eşyanın sadece görüntüsünü verir; görüntünün arkasındaki asıl gerçeği kavrayamaz. Eşyanın özüne nüfuz edebilmenin yolu 'hads/sezgi'den geçmektedir. Plotinus'ta bilgi, Tanrı'yı bilmek olup O'nu bilmek, her şeyi bilmek demektir. Tanrı'yı bilmek, onun varlığında erimek anlamına gelmektedir. İnsan, ancak kendini yok etmekle Tanrı'ya ulaşabilir. Bunu vecd halinde yapabilir; sonsuz varlık denizinde kaybolabilir. İnsan kusurlu dünyaya ait her şeyden ivedilikle uzaklaşmalıdır" (Güngör, 1982, s. 119).

Bu yaklaşım, İbn Arabi ve Mevlâna gibi büyük mutasavvıfların düşüncelerinde de kendini gösterir. Mevlâna'nın şu beyiti bu duruma örnektir: "*Tanrı'yı bir bilmek nedir? Kendini o birin önünde yakıp yandırmak. Gündüz gibi ışıyıp durmayı istiyorsan, geceye benzeyen varlığını yakadur. Bakırı kimyada eritir gibi varlığını O'nun varlığında erit gitsin*" (Mevlâna, 1991, I, 3020).

Güngör, İslam tasavvufu ile diğer mistik gelenekler arasındaki benzerliklere de dikkat çekerek **Hinduizm**'in kutsal metinlerinden biri olan *Bhagavad Gita*'dan pasajlar alır ve bu metinlerin sufilerin söyledikleri ile birebir aynı olduğunu vurgular. İşte *Bhagavad Gita*'dan alınan o pasaj:

"Disiplinli adam kendini daima disiplinde tutsun
Kalıp hep ücra bir köşede
Yapayalnız zihnini ve nefsinin kontrole almış
Heveslerinden hür, mal ve mülkten uzak
Temiz bir yer bulup kursun
Kendine devamlı oturacak bir sedir
Ne fazla yüksek ne fazla basık
Bir bezle, postla ve otla örtülü
Orda düşüncesini tek bir şeye bağlasın
Zihnin ve duyularının hareketini frenlesin
Oturduğu yerde tâlim etsin
Kendi nefsinin temizlemeyi
Bedeni, başı ve boynu da
Kımıldamadan öylece kalsın
Gözleri burun ucuna dikilmiş

Başka bir yere bakmasın
Huzur dolu kalple korkudan uzak
Bekretini hiç bozmadan
Zihni kontrol altında düşüncesi bana bağlı
Orada disipline girsin bende erisin.
Böyle devamlı disiplin içinde
Zihnini kontrol edip nefesine hâkim olan
Nirvana'da son bulan skna
Kavuşur ve bende kalır artık" (Miller, 1986, s. 51; Güngör, 1982, ss. 28-29).

Bu alıntı, İslam tasavvufu ile doğu mistik gelenekleri arasındaki kavramsal benzerliklere dikkat çeker. Güngör'e göre, bu benzerlikler, tasavvufun evrensel bir ruhsal boyuta sahip olduğunu gösterir.

Tasavvufun dış etkilerle şekillenmesi konusunda Güngör, Türklerin ve Orta Asya halklarının eski inanç sistemlerinin tasavvuf üzerindeki etkilerini de inceler. Özellikle amanizm ve Maniheizm gibi inançlar, tasavvufun gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Şamanizm, doğaüstü glerle iletişime geçebilen şamanların merkezde olduğu bir inanç sistemidir ve tasavvufun mistik yönleriyle benzerlik taşır. Maniheizm, iyi ve kötü arasındaki düalist bir inanç sistemidir ve tasavvufun bazı düalist yorumlarında etkileri görülebilir. Güngör, bu inançların özellikle göçebe Türk toplulukları arasında tasavvufun hızlı kabul edilmesine katkı sağladığını belirtir. Göçebe toplulukların sezgisel bilgiye açık olmaları, Horasan erenleri gibi sufilerin öğretilerinin bu toplumlar arasında yayılmasını kolaylatırmıtır (Güngör, 1982, ss. 9-23).

Güngör, tasavvufun bazı unsurlarının İsrailiyat etkisi taşıdığına dair eleştirileri de dikkate alır. İsrailiyat, genellikle Yahudi kaynaklı olduğu düşünülen dış etkiler olarak tanımlanır ve bu etkiler bazı çevreler tarafından tasavvufun İslam'dan sapma olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Güngör, bu eleştirilerin tasavvufun İslam dünyasındaki meşruiyetini sorgulayan tartışmalar doğurduğunu ifade eder (Güngör, 1982, ss. 10-13). Bu tartışmaların yanı sıra, Güngör, Rene Guenon gibi düşünürlerin tasavvufu savunan görüşlerine de yer verir. Guenon, tasavvufun İslam kaynaklı bir gelenek olduğunu ve İslam'ın mistik yönünü temsil ettiğini savunur. Tasavvufun kökeni üzerine süregelen bu tartışmalar, tasavvufun zengin ve karmaşık yapısını anlamak için derin bir akademik bakış açısı sunar (Guenon, 2001, ss. 208-220).

Sezgisel Din Anlayışı

Erol Güngör, dinin ve bilginin doğasını anlama şeklinde derinlemesine bir perspektif sunar. Güngör'e göre din, yalnızca akılla kavranabilen bir alan olmanın ötesinde, aynı zamanda sezgi ve metafizik gibi aklın ötesinde yer alan boyutları da içermektedir. Akıl, işitme, görme ve diğer duyuvar aracılığıyla elde edilen bilgilere dayanır. Bu duyuvar, dünyayı algılamamızı ve hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Ancak akıl, bu duyuvarla elde edilen verileri uzun uzadıya inceleyerek ve analiz ederek sonuçlara ulaşır. Bu süreç genellikle zaman alır ve elde edilen bilgiler çoğu zaman parça parça ve sınırlıdır. Akıl, olayları ve nesnelere anlamada sistematik bir yaklaşım benimser; verileri toplar, analiz eder ve genellemeler yaparak sonuca ulaşır. Tasavvuf ise, sezgi (hads) yoluyla elde edilen bilgiye büyük önem verir. Sezgi, doğrudan ve aracısız bir şekilde hakikate ulaşma yeteneği sağlar. tasavvufi bilgi anlayışına göre, hakikatin özü, akıl ve duyuvarla tam olarak kavranamaz. Bunun yerine, sezgi yoluyla kalp ve ruhun derinliklerinde kefedilir (Güngör, 1982, ss. 117-118).

Güngör'e göre bir sufi, bilgi hakkında konutuğunda, maddi dünyaya zıt ve onun ötesinde olan görünmez leme ilişkin "batın ilmi" olarak bilinen bilgiye atıfta bulunur. Bu bilgi, fiziksel dünyanın ötesine geçerek manevî gerçeklikleri anlamaya çalışır. Genellikle "bilgi" olarak adlandırdığımız olgu ise gözlemlenebilir evreni anlamaya ve açıklamaya yönelik olup, dünyadaki nesne ve olayların incelenmesini içerir. Sufilere göre, maddenin incelenmesine dayanan doğa bilimleri Tanrı'dan en uzak olan şey olarak kabul edilir. Bu yüzden bir sufi, başlangıçta doğa bilimlerine karşı çıkar. Onlar, insanın maddeyle ilgilendiği sürece ulaşması gereken manevî kaynaktan giderek uzaklatığına inanır. Maddenin geçici ve sınırlı doğası, insanı manevî hakikatten uzaklatırabilir. Bu nedenle, bir sufi,

dünya üzerindeki maddi bilgiye değil, daha derin bir manevî anlayışa odaklanmayı tercih eder. Bu bakış açısına göre, gerçek bilgi ruhun ve kalbin derinliklerinde yatmakta olup, sadece manevî bir farkındalıkla erişilebilen bir hakikattir. Sufilik, bu hakikate ulaşmayı ve ilahi sırların derinliklerine inmeyi amaçlar. Dolayısıyla sufi ilmi, bireyin içsel yolculuğunda rehberlik eden ve onu ilahi hakikate daha da yakınlaştıran bir yol işlevi görür (Güngör, 1982, s. 200).

Sezgi, insanın içsel bir aydınlanma yaşamasına ve eşyanın hakikatini doğrudan ve anında kavramasına olanak tanır. Yine Sezgi, eşyanın özüne, ilahi hakikate ve perdenin arkasına nüfuz edebilmenin bir yolu olmalıdır. Duyusal bilgi, maddi dünyanın yüzeyine odaklanırken sezgi, bu yüzeyin ötesine geçerek varlıkların ve olayların özüne inmeyi amaçlar. Tasavvuf, akıl ve duyuların sağladığı bilgiyi tamamen reddetmez, aksine bu bilgilerin bir başlangıç noktası olduğunu kabul eder. Ancak gerçek bilginin ve derin kavrayışın sezgi yoluyla elde edilebileceğini savunur. Sezgi, insanın Allah ile olan bağlantısını güçlendirir ve ona manevî bir derinlik kazandırır. Tasavvufun bilgiye yaklaşımı, insanın manevî yolculuğunu derinleştiren ve ona ilahi gerçeklere dair içsel bir kavrayış sunan bir yolculuk olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım, bilginin sadece zihinsel bir birikim değil, aynı zamanda kalbin ve ruhun aydınlanması olarak görülmesini teşvik eder. Tasavvuf, bireyin Allah'a olan yakınlığını artırmayı ve hakikate ulaşma yolunda daha derin bir anlayış kazanmasını amaçlar (Güngör, 1982, ss. 117-118).

Bu bağlamda, tasavvuf özellikle önemli bir yer tutar çünkü tasavvuf, İslam'ı sadece akli bir çerçevede değil, aynı zamanda derin bir manevî ve sezgisel deneyim olarak ele alır. Güngör, tasavvufun gücünü, onun insanın sezgisel ve manevî kapasitesini harekete geçirmesinden alır. Tasavvuf, dinî bir bilgi olarak sadece kurallar ve dogmaları değil, aynı zamanda bu kuralların ve dogmaların ötesinde bir anlayışı, bir "içsel bilgiyi" sunar. Bu içsel bilgi, kişinin Tanrı'yla olan doğrudan ve derinlemesine bağını güçlendirir. Güngör, akıl ve sezgi arasındaki dengeye büyük önem verir. Ona göre, dinî anlayışı tamamen akla indirgemek, dinin esasından uzaklaşmak anlamına gelir. Çünkü din, sadece akıl yoluyla tam olarak kavranamayacak, daha derin ve geniş bir bilgi ve deneyim alanını kapsar. Ancak, tasavvufun sezgisel bilgiyi öne çıkararak akli bilgiyi tamamen dışlaması veya önemsizleştirilmesi de başka bir tür aşırılık olur. Bu durum, dinî anlayışta bir dengesizliğe yol açabilir ve yanlış sonuçlara sebep olabilir. Güngör, sağlıklı bir maneviyat anlayışının hem akıl hem de sezgiyi kapsamaması gerektiğini savunur. Dinî anlayışın, akli bilgilerle desteklenmesi ve sezgisel, içsel deneyimlerle derinleştirilmesi gerektiğine inanır. Bu dengeli yaklaşım, dinin hem doğru anlaşılmasını sağlar hem de bireyin manevî hayatını zenginleştirir. Erol Güngör'ün düşünceleri, din ve tasavvufu anlamada geniş bir çerçeve sunar. Akıl ve sezgi arasındaki dengeyi vurgulayarak dinî anlayışın sadece bir yönüyle sınırlı kalmaması gerektiğini belirtir. Güngör, dinî bilginin hem akli hem de sezgisel boyutlarını kucaklayan bir yaklaşımın, bireyin manevî ve zihinsel gelişimi için daha sağlıklı ve bütüncül olduğunu öne sürer. Bu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha sağlam ve derinlemesine bir dinî anlayışın kapılarını aralar (Güngör, 1982, ss. 117-125).

Güngör'ün düşünceleri gibi, İmam Gazali'nin ve Henri Bergson'un fikirleri de bilginin doğası ve insanın gerçek bilgiye nasıl ulaşabileceği üzerine derinlemesine tartışmalar sunar. Gazali, Bergson ve diğer filozoflar gibi Sühreverdi, akıl ve sezgi arasındaki etkileşimi, özellikle dinî ve mistik bilgi bağlamında ele alırlar. İmam Gazali, "duyular ve aklın verilerinden şüphe duyduktan sonra" doğrudan kalbe düşen sezgiyle hakiki bilgiye ulaşılabilirliğini savunur. Bu düşünce, onun "El-Munkız mine'd-Dalal" (Sapıklıktan Kurtuluş) adlı eserinde öne çıkar. Gazali, şüpheli bir yaklaşımın ardından sadece akıl yoluyla değil, kalbin sezgisel bir kavrayışıyla gerçek bilgiye ulaşılabilirliğini öne sürer (Gazali, 2017, s. 12). Bu, onun tasavvufa ve içsel manevî tecrübeye verdiği önemin bir göstergesidir. Henri Bergson, sezginin, tecrübeye dayalı anlamaktan daha üstün bir bilgi formu olduğunu iddia eder. Bergson'a göre, "bir şeyi vasıtasız bir idrakte anlamak" yani sezgiyle anlamak, derin ve özgün bir bilgiye erişim sağlar. Bergson, sezginin özellikle zamanı ve varlığı anlamada merkezî bir rol oynadığını savunur ve felsefesinde sezgiyi, akıl ve mantığın ötesinde bir bilgi kaynağı olarak görür (Bergson, 2011, s. 56; Güngör, 1982, s. 31).

Sühreverdi hem Meşşai (Peripatetik) felsefesi hem de İshraki (Aydınlanmacı) felsefesi aracılığıyla bilgiye yaklaşır. Ona göre, bir filozof hem rasyonel hem de sezgisel bilgi formlarını kullanarak gerçek bilgiye ulaşabilir. Sühreverdi, özellikle İshraki felsefesinde sezginin aydınlatıcı

gücünü vurgular. Ancak, sezginin subjektif doğası nedeniyle, bu tür bilgilerin objektif bir Şekilde ifade edilmesi ve iletilmesi gerektiğini belirtir. İbni Sina (Avicenna), özellikle akli sezgi konusunu ele alır. O, sezginin akıl ve bilgi süreçlerinde bir ara basamak olarak işlev grdğine inanır. İbni Sina'ya göre, sezgi akıl yoluyla elde edilen bilgileri derinleştiren ve genişleten bir güçtür (İbni Sina, 2003, s. 59). Bu filozofların görüşleri, dinî ve mistik bilginin doğasını anlamada akıl ve sezgi arasındaki dinamik etkileşimi vurgular. Her biri, akıl ve sezginin birleştiği bir bilgi anlayışının önemini kabul ederken bu bilgilerin ifadesinde objektiflik ve açıklığın sağlanması gerektiğine de dikkat çeker. Bu yaklaşımlar hem bireysel manevî deneyimleri hem de genel olarak kabul gören bilgiyi kapsayacak Şekilde geniş bir perspektif sunar (Güngör, 1982, s. 141).

Güngör, sezgisel bilginin son derece sofistike bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Ancak, bu durumun ezoterik hâle gelmesinin oldukça tehlikeli olduğunu vurgular. Ezoterik yaklaşımlar, subjektif ve Bâtını oldukları için dinin esaslarından kolayca uzaklaşmaya müsaittir. Bu tür yaklaşımlar, bireyleri kendi içsel deneyimlerine ve kişisel yorumlarına odaklanmaya teşvik eder, bu da dinin evrensel ve nesnel ilkelerinden sapma riskini artırır. Güngör, bu nedenle sezgisel bilginin dikkatli bir Şekilde değerlendirilmesi ve dinin temel ilkeleriyle uyumlu olması gerektiğini savunur. Ona göre, dinin özünü korumak için, sezgisel ve mistik deneyimlerin sağlam bir teolojik temele dayanması ve bu bağlamda anlaşılması gerekmektedir. Bu yaklaşım, bireylerin dinî yaşımlarında daha dengeli ve sağlıklı bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olur (Güngör, 1982, ss.10-11).

Tasavvufun Yanlış Yorumlanmasının Kalkınmaya Olumsuz Etkisi

Güngör, İslam dünyasında saf İslam'a, yani Asr-ı Saadet'e dönüşü amaçlayan iki farklı yaklaşımla değerlendirir. İlk yaklaşım olan gelenekselci yaklaşım, dinî duygulardan tamamen soyutlamayı hedefler. İdeolojisinin temelinde Kur'an'ı yerleştiren bu yaklaşım, diğer kaynaklara daha temkinli yaklaşıp. Bu görüşe göre, dinin esasları ve ritüelleri, mantık ve akıl çerçevesinde anlaşılmalı ve uygulanmalıdır. Gelenekselciler, dinî uygulamaların bireylerin hayatında somut ve nesnel bir yer edinmesi gerektiğini iddia eder. Diğer yandan, tasavvufçular dini tamamen duygusal bir zemine taşımak isterler. Tasavvufular, dinî deneyimlerin duygusal ve manevî boyutunu vurgular. Onlara göre, din, bireylerin içsel huzurunu ve manevî gelişimini sağlamak için güçlü bir araçtır. Tasavvufular, ibadetlerin ve dinî pratiklerin kalpten ve samimi bir Şekilde yapılması gerektiğini savunur. Güngör, bu iki yaklaşımı ele alırken İslam dünyasında dinin rolünü ve etkisini daha geniş bir perspektiften değerlendirir. Güngör, bu iki yaklaşımın birbirine zıt gibi görünse de aslında İslam'ın tarihsel ve kültürel zenginliğini anlamak için önemli ipuçları sunduğunu belirtir. Gelenekselci yaklaşım, İslam'ın rasyonel ve düzenli yapısını ön plana çıkarırken tasavvufi yaklaşım, dinin derin manevî ve duygusal boyutunu ortaya koyar. Güngör, bu iki perspektifin bir arada değerlendirildiğinde, İslam dünyasında dinin daha kapsamlı bir Şekilde anlaşılmasına olanak tanıdığını savunur (Güngör, 1982, ss. 9-12).

Güngör, tasavvufun ve tarikatların geri kalmışlık üzerindeki etkilerini değerlendirirken bu etkinin birçok boyutu olduğunu ve yalnızca tasavvufun kendisiyle açıklanamayacağını vurgular. Güngör, tasavvufun bazı yönlerinin Müslüman toplumların maddi gelişimini engellemiş olabileceğini kabul eder. Özellikle, dünyevi işlerden uzak durmayı ve ahirete odaklanmayı teşvik eden sufi öğretilerin, ekonomik ve bilimsel ilerlemelerin önünde bir engel oluşturmuş olabileceğine dikkat çeker. Tasavvufun İslam kültürüne yaptığı en büyük olumsuz etki, en zeki ve yetenekli bireyleri kültürel yaşımdan çekmesi ve onları verimsizliğe mahkm etmesidir. Mutasavvıflar, ğretileri gereği toplumu sürekli arka planda tutmuşlar ve hatta göz ardı etmişlerdir. Őiir ve müziği de bu öğretilerinin bir aracı olarak kullanmışlardır. Bu durumun en çarpıcı rneği, İslam dünyasının yetiştirdiği en büyük zihinlerden biri olarak kabul edilen Gazali'dir. Gazali, tüm sosyal sorumluluklarını bırakıp inzivaya çekilmiş, kendisinden ilham bekleyen öğrencilerini terk ederek ömrünün geri kalanını doğduğu Őehirdeki tekkede geçirmiştir. İkinci önemli örnek ise Mevlâna Celaleddin Rumi'dir. Rumi de müderris iken bir gün tüm kitaplarını yakmış ve tekkeye çekilmiştir. Sonraki yaşımlarını orada, arkadaşları çevresinde Őiir ve müzikle geçirmiştir (Güngör, 1982, ss. 199-200).

Güngör bu görüşüne rağmen tasavvufun bu etkisinin mutlak olmadığını, zaman ve mekâna bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini belirtir. Gazali, İbni Arabi ve Mevlâna gibi büyük mutasavvıfların, tasavvuf anlayışlarının İslam'a zarar verdiği düşüncesine karşı çıkar. Güngör, bu şahsiyetlerin derin manevî ve felsefi katkılarının, İslam dünyasının entelektüel ve spiritüel zenginliğini artırdığını savunur. Özellikle Mevlâna'nın evrensel ve kapsayıcı yaklaşımının, sofistike bir İslam anlayışını temsil ettiğini ve bu anlayışın kent yaşamında pozitif etkiler yarattığını ifade eder. Diğer taraftan, Hacı Bektaş-ı Veli gibi bazı mutasavvıfların keramet (mucizevi olaylar) odaklı bir sufilik anlayışına sahip olduklarını ve bu yaklaşımın Müslümanlık üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ele alır. Güngör, Hacı Bektaş-ı Veli'nin köy İslam'ını temsil ettiğini, bu anlayışın daha basit ve sınırlı bir perspektif sunduğunu, dolayısıyla kapsamlı toplumsal ve ekonomik gelişmeler için yetersiz kaldığını belirtir. Erol Güngör, tasavvufun ve tarikatların Müslüman toplumları üzerindeki etkilerini çok yönlü bir bakış açısıyla ele alır. Tasavvufun hem olumlu hem de olumsuz yönlerini dikkate alarak bu mistik geleneğin karmaşıklığını ve çeşitliliğini ortaya koyar. Güngör'ün analizleri, tasavvufun ve tarikatların toplumsal etkilerini anlamak için derinlemesine bir kavrayış sağlar ve Müslüman toplumların karşılaştığı zorlukları çözümleme çabasında önemli bir kaynak oluşturur (Güngör, 1982, ss. 167-209).

Güngör tasavvuf ve tarikatların Müslüman toplulukların sosyo-ekonomik gelişimindeki rollerini derinlemesine incelerken bu geleneklerin olumlu ve olumsuz yönlerini tartışmaktadır. Güngör, tasavvufun kompleks doğasını ve çeşitli yorumlarını dikkate alarak bu mistik İslam geleneğinin Müslüman toplumlar üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir perspektifle ele alır. Güngör'e göre, tasavvuf bazen Müslüman toplumların dünyevi işlerden uzaklaşarak daha fazla manevîyata yönelmesine neden olmuş olabilir. Bu, özellikle "dünyadan kaçış" olarak yorumlanabilecek sufi öğretilerinde görülen bir eğilimdir. Ancak, Güngör tasavvufun her zaman geri kalmışlığa neden olduğunu iddia etmez; bunun yerine, tasavvufun bu yöneliminin sadece belirli dönemlerde ve koşullarda sorunlu olabileceğini belirtir.

Güngör Gazali, İbni Arabi ve Mevlâna gibi büyük mutasavvıfların tasavvuf anlayışlarının genel olarak Müslümanlığa zarar vermediğini, aksine İslam'ın manevî ve felsefi derinliğini artırdığını savunur. Özellikle Mevlâna'nın tasavvuf anlayışı, daha kapsayıcı ve entelektüel bir yaklaşım sergiler. Güngör, Mevlâna'nın sofistike bir İslam anlayışını, yani "kent İslamı"nı temsil ettiğini ifade eder ve bu yaklaşımın daha modern ve gelişmeyi destekleyici olduğunu belirtir. Diğer yandan, Hacı Bektaş-ı Veli gibi bazı mutasavvıfların keramet odaklı sufilik anlayışlarının, İslam'ın temel öğretileriyle çeliştiğini ve Müslüman toplulukların geri kalmalarına katkıda bulunmuş olabileceğini ele alır. Güngör, Hacı Bektaş-ı Veli'nin "köy İslamı"nı temsil ettiğini, bu anlayışın daha az sofistike ve kapsamlı olduğunu öne sürer. Bu bakış açısı, Güngör'ün tasavvufun çeşitli yorumlarını nasıl değerlendirdiğini gösterir. Erol Güngör, tasavvufun Müslüman toplumlar üzerindeki etkilerini hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirir. Güngör'ün analizleri, tasavvufun ve tarikatların Müslüman dünyasındaki sosyo-ekonomik ve kültürel dinamikler üzerindeki karmaşık etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Bu, tasavvufun hem manevî zenginlik sağladığını hem de bazı durumlarda toplumsal gelişime engel olabileceğini gösterir.

Güngör'ün tasavvuf ve tarikat yapılanmalarına ilişkin eleştirileri, modern toplumda gençlerin manevîyat ve din arayışlarına dair önemli bir perspektif sunar. Güngör, tasavvufun geleneksel anlamda derin manevî bilgiler ve deneyimler sunma potansiyeline sahip olduğunu kabul ederken günümüzde bazı tarikatların bu özgün değerleri yitirdiğini ve yanlış yönlendirmelerle gençleri olumsuz etkilediğini belirtir. Güngör, tasavvufun ve tarikatların tarihsel olarak İslam dünyasında önemli manevî eğitim merkezleri olduğunu belirtir. Ancak, modern zamanlarda bu yapıların bazılarının "merdiven altı" diye tabir edilen, kontrolsüz ve eğitimsiz kişilerin eline geçtiğine dikkat çeker. Bu durum, tarikatların ve tasavvufun köklü eğitim ve öğreti geleneğinin bozulmasına yol açmıştır. Güngör, gençlerin manevîyat ihtiyacını anlamakla birlikte, onların sadece dini ritüellere, zikre ve cezbe yönelmelerinin, bilim, sanat ve kültür gibi alanlardan uzaklaşmalarına neden olduğunu vurgular. Bu durum, gençlerin dünyevi işlerden kaçarak kendilerini yalnızca dinî uygulamalara adanması şeklinde tezahür edebilir. Güngör'e göre, bu tek yönlü yaklaşım, gençlerin kişisel ve toplumsal gelişimini sınırlar ve onların çağdaş dünyada aktif ve üretken bireyler olmalarını engeller. Erol Güngör, gençlerin dinî ve manevî

ihtiyaçlarını karşılayacak, aynı zamanda bilimsel ve kültürel gelişimlerini destekleyecek sağlıklı bir eğitim ortamının oluşturulmasının önemini vurgular. Bu, gençlerin hem dinî ve manevî doyumlarını sağlayacak hem de onları bilim, sanat ve kültürle donatacak bir yaklaşım gerektirir. Güngör, tarikatların ve dinî cemaatlerin daha iyi denetlenmesi, eğitimi ve bilgili liderler tarafından yönetilmesi gerektiğini savunur. Bu Şekilde, gençlerin hem dinî hem de dünyevi bilgi ve deneyimleri dengeli bir Şekilde renmeleri sağlanabilir. Erol Güngör'n tasavvuf ve tarikatlara yönelik eleştirileri, modern toplumlarda dinî yapının rolü ve gençlerin eğitimi konusunda derinlemesine düşünmeyi gerektirir. Güngör'n vurguladığı gibi, gençlerin her yönüyle dengeli ve kapsamlı bir Şekilde gelişimleri için maneviyatın yanı sıra bilimsel ve kültürel etkinliklere de önem verilmesi gerektiği açıktır (Güngör, 1982, ss. 167-209).

Güngör'n tasavvufa yönelik eleştirileri ve tasnifleri, onun eserlerinde derinlemesine işlenmiş ve günümüzdeki tasavvuf anlayışlarını iki ana kategori altında değerlendirmiştir. Güngör, bir yandan klasik tasavvuf anlayışını, yani Gazali, İbni Arabi ve Mevlâna gibi âlimler tarafından temsil edilen ve ilim ile irfanın merkezde olduğu bir anlayışı savunurken diğer yandan ağdaş zamanlarda ortaya çıkan ve çeşitli sapkın retilerle bulaşmış yapılanmaları sert bir dille eleşirmiştir. Güngör, klasik tasavvuf anlayışının, İslam'ın ruhan ve manevî yönlerini derinlemesine kavrayıp yaşamayı amaçladığını belirtir. Bu anlayış, bilgi ve hikmet arayışı içinde olan, mistik deneyimlere ve içsel keşiflere önem veren bir yoldur. Gazali, İbni Arabi ve Mevlâna gibi mutasavvıflar, bu yolda hem dinî bilgileri hem de manevî tecrübeleri harmanlayarak İslam toplumlarına rehberlik etmişlerdir. Güngör, bu tür yapılanmaların Türk toplumu ve genel olarak Müslüman topluluklar için faydalı ve gerekli olduğunu savunur.

Güngör, bazı ağdaş yapılanmaların tasavvufun adını kullanarak birtakım sapkın ve zararlı retileri yaydıklarını söyler. Bu gruplar, Freudian psikoloji, Machiavellian politikalar ve hedonist yaşam tarzları gibi Batı kökenli fikirleri İslam'ın temel retileriyle karıştırarak bireyleri manipüle etme ve kontrol etme yollarını izlemektedirler. Güngör, bu tür yapıların, özellikle gençler üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ve Türk gençliğinin bu tür yapılanmalardan korunması gerektiğini vurgular. Güngör'n eleştirileri, Türkiye'de zaman zaman ortaya çıkan sahte Őeyhler ve onların gençleri istismar etme olaylarına da değinir. Güngör, bu tür kişilerin gençleri maneviyattan tamamen soğutabilecek ve onların ruhan gelişimlerine zarar verebilecek etkilerde bulduklarını belirtir. Erol Güngör'n tasavvuf ve tarikat yapılanmalarına dair tespitleri hem tarihî hem de ağdaş örnekleri kapsayan geniş bir spektrumu ele alır. Güngör, İslam toplumlarında tasavvufun doğru anlaşılması ve sağlıklı bir Şekilde yaşanması için klasik mutasavvıfların retilerine sadık kalınmasının önemini vurgular, aynı zamanda modern zamanlarda ortaya çıkan sapkın yapılanmaların farkında olunması gerektiğine işaret eder (Güngör, 1982, ss. 167-209).

Dini Cemaatler ve Devlet: Potansiyel atışma Alanları

Erol Güngör, Türkiye'nin sosyal ve dinî yapısını analiz ederken özellikle Şeriat, medrese, tarikat ve tekke gibi unsurların toplum üzerindeki etkilerini ele almış bir sosyal psikolog ve düşünürdür. Güngör'n "İslam Tasavvufunun Meseleleri" adlı eseri, İslam dünyasında tasavvufun rolünü ve Türkiye'de dinî yapıların nasıl Şekillendiğini derinlemesine inceleyen kapsamlı bir çalışmadır. Kitap, İslam dünyasında ve özellikle Türkiye'de tasavvufun sosyo-politik ve kültürel bağlamdaki rolünü ve evrimini detaylı bir Şekilde incelemektedir. Kitap, medrese ile tekke arasındaki tarihsel ilişkileri ve bu ilişkilerin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini ele alır. Güngör, Osmanlı İmparatorluğu döneminde medreselerin eğitim ve hukuk alanında oynadığı merkezî role ve bu kurumların zamanla nasıl zayıfladığına değinir. Ayrıca, medreselerin zayıflaması sonucunda tarikatların g kazanmasının ve zamanla cahil kişilerin eline geçmesinin toplumsal ve dini pratikler üzerindeki olumsuz sonuçlarını analiz eder. Güngör, Cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyelerin kapatılmasını ve bu adımların dinî yapılar üzerindeki etkilerini de ele alarak bu tür radikal değişikliklerin uzun vadede devlet ve tarikat arasında çatışmalara yol açabileceğini öngörür. Kitapta, Güngör tasavvufun ve dinî anlayışların üniversitelerde akademik bir ereve içinde ele alınması gerektiğini savunur. Bu yaklaşımın, dinî meseleleri daha bilinçli ve kapsamlı bir Şekilde anlamamıza olanak taniyacağına inanır. "İslam Tasavvufunun Meseleleri", Türkiye'deki dinî yapıların

modernleşme sürecindeki zorlukları ve çözüm yollarını tartışarak dinî ve akademik çevrelerde önemli bir referans kaynağı olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde şeriat ve medrese ile tarikat ve tekke arasındaki ilişki, dinî otorite ve sosyal düzenin sağlanması açısından kritik bir rol oynadı. Bu bağlamda, Osmanlı'nın medrese sistemini kullanarak bu iki farklı dinî yapı arasındaki potansiyel çatışmaları yönetme şekli hem dinî eğitimi standardize etme hem de dinî yaşamı düzenleme konusunda bir model teşkil eder. Medreseler, şeriatın öğretildiği, resmî dinî eğitimin verildiği kurumlar olarak İslam dünyasında büyük önem taşıırken tarikatlar ve tekkeler ise daha çok mistik ve bireysel manevîyatın geliştirilmesine odaklanmıştır. Osmanlı, medreseler aracılığıyla dinî bilginin ve uygulamaların standartlarını korurken tarikatlar ve tekkelerin de toplum içindeki manevî ve sosyal ihtiyaçları karşılmasına olanak sağlamıştır. Bu dengeli yaklaşım, Osmanlı'nın uzun süreli istikrar ve yönetim başarısının temel taşlarından biri olarak görülebilir. Dinî eğitim ve manevîyatın bu entegre yönetimi, Osmanlı toplumunun hem dinî hem de sosyal yapısını şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle, Güngör'ün bu konudaki analizi, Osmanlı tarihini ve İslam dini pratiklerinin sosyo-politik bağlamdaki evrimini daha iyi anlamak için değerli bir kaynak olarak kabul edilebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda, bu iki kurum arasındaki potansiyel çatışmaların ve farklılıkların yönetimi, devletin dinî ve toplumsal yapısını sağlamlaştırma konusunda kritik bir rol oynadı. Güngör'e göre Osmanlı, medreseleri merkezileştirerek ve dinî eğitimin kontrolünü sağlayarak bu sorunu çözmüş. Bu yaklaşım, medreselerin dinî otorite ve bilginin standartlaştırılmasında bir araç olarak kullanılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, Osmanlı yönetimi tekkeleri ve tarikatları tamamen dışlamamış, ancak bu yapıların sosyal ve manevî hayatta oynadığı rolleri denetim altında tutarak dinî çeşitliliği ve toplumsal uyumu koruma çabası göstermiştir. Bu dengeleme stratejisi, çeşitli dinî ve kültürel grupların bir arada yaşadığı geniş bir imparatorlukta sosyal uyum ve istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunmuştur.

Güngör, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde medreselerin zayıflaması ve bu durumun tarikatların kontrolünü eğitimsiz insanlara bırakmasının toplumsal ve dinî yapılar üzerinde olumsuz etkiler yarattığını belirtiyor. Bu durum, dinî bilginin ve uygulamaların çeşitlenmesine ve belirli bir standardın dışına çıkmasına yol açmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Türkiye'de dinî yapıların radikal bir şekilde dönüştürülmesi, özellikle tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi politikalarla kendini göstermiştir. Güngör, bu politikaların uzun vadede devlet ve tarikatlar arasında çatışmalara yol açabileceğini öngörmüştür. Ona göre, bu sorunların akademik çevrelerde açıkça tartışılması ve tasavvufun bilimsel bir perspektifle ele alınması, daha sağlıklı bir çözüm yolu sunabilirdi. Güngör'ün önerisi, tasavvufun sadece dinî ve mistik bir fenomen olarak değil, aynı zamanda sosyal bilimlerin ışığında incelenebilecek bir konu olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Üniversitelerde bu tür konuların tartışılması, dinî anlayışların daha bilinçli ve eleştirel bir şekilde şekillendirilmesine olanak tanıyabilir. Bu yaklaşım hem dinî bilgiyi hem de dinî uygulamaları çağdaş toplumun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde dönüştürmeyi amaçlar (Güngör, 1982, ss. 219-223).

Güngör, Batınilerin ve Babai isyanının Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinin zayıflamasında etkili olduğunu tartışır. Bu tür dinî hareketler, devlet yapılarını tehdit edebilir ve sosyal düzeni bozabilir. Osmanlı Devleti ise, tarikatları kontrol altında tutma politikası izlemiştir. Bu politika, dinî otoriteyi merkezi hükûmetin kontrolünde tutarak devletin bütünlüğünü ve otoritesini sağlama amacını taşıyordu. Ancak, IV. Murat döneminde yaşanan olaylar, bu kontrol mekanizmasının her zaman etkili olmadığını göstermiştir. IV. Murat'ın saltanatı sırasında, Sivasiler ve Kadızadeler arasındaki dinî ve felsefi tartışmalar, toplumsal gerilimlere yol açmış ve bu gerilimler "Vaka-ı Vakvakiye" olarak bilinen olayla doruğa ulaşmıştır. 1633 yılında yaşanan bu olay, padişahın özellikle dinî radikalizmi sınırlama çabası sonucu çıkmış, sarayın bazı dinî gruplar tarafından basılması ve çatışmaların şiddetlenmesi sonucu çok sayıda insanın ölümüne neden olmuştur. Bu olaylar, Osmanlı'da dinî grupların ve tarikatların devlet yönetimi üzerindeki potansiyel etkisini ve tehlikelerini ortaya koymuş, aynı zamanda Osmanlı yönetiminin bu grupları tam anlamıyla kontrol altında tutamadığını göstermiştir. Osmanlı yönetimi, tarikatların sosyal ve siyasal hayatta oynadığı rolleri dengelemeye çalışsa da bu tür çatışmalar zaman zaman kaçınılmaz olmuştur (Güngör, 1997, s. 115).

Erol Güngör'n, tasavvufu "kent tasavvufu" ve "köy tasavvufu" olarak iki ayrı kategoriye ayırması, tasavvufun çeşitli yorum ve uygulamalarını ayırt etmek adına dikkate değer bir yaklaşımdır. Bu ayırım, tasavvufun hem entelektüel hem de halk arasında nasıl farklılatığımı gösterir ve tarihsel olarak bazı İslami hareketlerin neden çeşitli sonuçlar doğurduğunu açıklar. Güngör'e göre "kent tasavvufu", İslam dünyasının büyük düşünürleri olan Gazali, İbni Arabi ve Mevlâna gibi isimlerin anlayışlarını temsil eder. Bu anlayış, akklı ve kalbi birleştiren, ilim ve irfanı harmanlayan bir metodolojiye dayanır. Kent tasavvufu, daha sistematik ve rasyonel bir yaklaşıma sahip olup İslam'ın mistik yönlerini derinlemesine bir entelektüel çerçevede ele alır. Bu tasavvuf anlayışı, toplumsal ve dinî yaşamda önemli bir rol oynayarak medeniyetin ilerlemesine katkıda bulunmuştur. "Köy tasavvufu" ise daha çok halk arasında yaygın olan, eğitim seviyesi düşük topluluklarca benimsenen bir yaklaşımdır. Güngör, bu yaklaşımın ilmi küçümsediğini, atahat ve keramet gibi unsurlara aşırı vurgu yaptığımı belirtir. Köy tasavvufu, daha çok bireysel manevî deneyimlere ve mistik tecrübelere dayanır ve bazen dinî oğretileri saptırma potansiyeline sahiptir. Güngör, bu tür bir tasavvuf anlayışının çoğu zaman manipülasyona açık olduğunu ve cahil dervişlerin "eytanın oyuncağı" olabileceğini vurgular. Güngör'n bu analizleri, tasavvufun ve tarikatların İslam ve Türk tarihi içerisindeki amaç ve rollerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Ayrıca, dinî hareketlerin toplumsal düzen üzerindeki etkilerini derinlemesine değerlendirme imknı sunar (Güngör, 1982, ss. 209-211).

Cumhuriyet'in kuruluu sırasında alınan radikal tedbirlerden biri, 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması oldu. Bu, dinî pratikleri ve toplum üzerindeki etkilerini modernletirmeyi ve laikletirmeyi amaçlayan bir dizi reformun parçasıydı. Güngör, bu radikal değişikliklerin yalnızca yüzeysel sorunları çözeceğini ve daha derin sosyal ve dinî dinamikleri göz ardı edeceğini öngörmüştür. Ona göre, bu tür bir yaklaşım, devlet ile tarikatlar arasında gelecekte çatışmalara yol açabilecek zemin hazırlamıştır. Gerçekten de Güngör'n öngördüğü gibi, tekke ve zaviyelerin kapatılması, Türkiye'de tarikatların tamamen ortadan kalkmadığımı, aksine daha gizli ve karmaşık şekillerde var olmaya devam ettiğimi sürece yol açmıştır. Bu durum, devlet ile bazı dinî gruplar arasında zaman zaman gerilimlere ve çatışmalara neden olmuştur.

Erol Güngör, 1980'li yıllarda yaptığımı öngörüleriyle dikkat çeken önemli bir sosyal psikologdur. Güngör, bu dönemde Türkiye'nin geleceğine dair çarpıcı bir tahminde bulunarak önümüzdeki 40 yıl içinde ülkede bir devlet-tarikat çatışmasının yaanacağını belirtir. Bu ngr, özellikle 2016 yılında gerçekleşen ve ülkeyi derinden sarsan olaylarla birlikte daha da anlam kazanır. Güngör'n bu öngörüsü, onun mistik bir yeteneğinden veya kehanet gücünden kaynaklanmaz. Aksine, Güngör, toplumun dinamiklerini ve sosyo-politik yapısını derinlemesine inceleyerek bu sonuca ulaşır. Bir sosyal psikolog olarak toplumda var olan gerilimleri ve çatışma potansiyelini analiz eder. Türkiye'deki sosyal ve kültürel fay hatlarını tespit ederek bu hatların zamanla nasıl bir etki yaratabileceğini öngörür. Güngör'n bu öngörüsü, toplumsal yapının karmaşıklığını ve değişkenliğini anlama konusundaki yetkinliğini gösterir. O, toplumun derinliklerinde biriken ve zamanla patlama noktasına gelen sosyal çatışma unsurlarını fark eder. Bu bağlamda, Güngör'n analizleri, sosyal psikoloji alanındaki bilgi ve birikiminin yanı sıra, toplumsal olayların seyrini önceden tahmin etme yeteneğini de ortaya koyar. Bugün geldiğimiz noktada, Güngör'n öngörülerinin doğruluğu ve geerliliğimi kanıtlanmıştır. 2016 yılındaki darbe girişimi ve sonrasında yaşanan olaylar, onun toplumsal dinamikler konusundaki derin analizlerinin haklılığını gözler önüne sermiştir. Bu olaylar, toplumda var olan gerilimlerin ve çatışma potansiyelinin nasıl bir tehlike arz edebileceğini göstermiştir. Güngör'n uyarıları, günümüzde toplumsal barış ve istikrarın korunması için dikkate alınması gereken önemli birer ders niteliğindedir. Güngör'n çalışmaları, sadece bir öngörü niteliğimi taşımakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal sorunların çözümüne yönelik stratejiler geliştirme konusunda da önemli ipuçları sunar. Onun sosyal psikoloji alanındaki derin bilgi birikimi, toplumsal fay hatlarının etkili bir şekilde yönetilmesi ve toplumun daha sağlıklı bir yapıya kavuşması için rehberlik eder. Bu nedenle, Güngör'n analizleri ve ngrleri hem akademik çevrelerde hem de kamu politikaları geliştiren kurumlar tarafından ciddiyle ele alınması gereken değerli bir miras olarak kabul edilir. 1980'li yıllarda Güngör bir öngörüde bulunarak 40 yıl içinde Türkiye'de devlet-tarikat atıması yaşanacak demiştir. Güngör'n 40 yıl içinde devlet-tarikat çatışmasının ortaya çıkacağına dair öngörüsü, özellikle 2016'da yaşanan olaylarla daha da anlamlı hâle gelmiştir (Güngör, 1982, s. 219).

Tasavvufî Düşünceye Modern Bir Bakış

Batılılar, genellikle İslam tasavvufunu mistisizm kategorisine alır ve bu konuda ayrıntıya girmeden genel bir değerlendirme yapar. Onlara göre tasavvuf, İslam'ın mistik deneyimlerinin ifadesidir. Bu bakış açısıyla, İslam tasavvufunu, Yeni Eflatunculuk, Budizm, Hinduizm ve Maniheizm gibi farklı inanç gruplarının mistik anlayışlarıyla kıyaslarlar. Batılılar, bu inanç gruplarının örneklerini kullanarak mistisizmin özünde Tanrı ile bireysel ve doğrudan bir bağ kurmayı hedeflediğini ve mistiğin bu bağ aracılığıyla Tanrı'nın sınırlarına ulaşabileceğini savunurlar. Bu tanım, Batılıların İslam tasavvufuna yaklaşımını etkiler ve onları, tasavvufun da benzer bir mistik yolculuk sunduğuna inandırır. Batılı düşünürler, İslam tasavvufunu, İslam'daki bireysel mistik deneyimlerin ve manevî yolculukların bir yansıması olarak değerlendirirler. Ancak, bu tür yaklaşımlar, tasavvufun İslam'daki gerçek konumunu ve derinliğini tam olarak yansıtmayabilir. Tasavvuf, İslam'ın temel öğretileriyle derinlemesine bütünleşmiş ve dinî pratiklerin manevî boyutunu vurgulayan bir anlayış olarak ortaya çıkar. Tasavvuf, sadece bireysel bir mistik deneyimden ibaret olmayıp İslam'ın inanç ve ibadet sistemiyle de sıkı bir ilişki içindedir. Bu nedenle, tasavvufun yalnızca mistisizm olarak sınıflandırılması, onun İslam kültüründeki zenginliğini, derinliğini ve kendine özgü dinamiklerini göz ardı edebilir. Tasavvufun İslam'daki gerçek rolünü anlamak için, onun tarihsel gelişimini, teolojik temellerini ve pratiğe dökülüşünü detaylı bir şekilde incelemek gerekir. Tasavvuf, İslam'ın manevî yönünü derinleştiren bireylere içsel bir yolculuk sunan ve toplumsal hayatı da etkileyen bir öğreti olarak İslam kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, tasavvufun kendine has dinamiklerini ve İslam dünyasındaki özel rolünü anlamak, İslam düşüncesinin zenginliğini kavramak açısından önemlidir (Güngör, 1982, ss.17-64).

Güngör, klasik tasavvuf metnlerinin günümüz okuyucusuna doğru bir şekilde aktarılmasının önemine dikkat çeker ve bu metinlerin yalnızca kelime düzeyinde değil, aynı zamanda kavramsal düzeyde de çevrilip açıklanması gerektiğini ifade eder. Bu yaklaşım, tasavvufun derin bilgilerinin modern dünya tarafından doğru anlaşılması ve uygulanması için kritik önem taşır. Güngör'e göre, Serrâç'ın "Lüma"sı, Kuşeyri'nin "Risale"si ve Kelabazi'nin "Taarruf"u gibi eserler, tasavvufun temel metinleri arasında yer alır ve bu eserlerin modern dönemdeki anlamının açıklanması gerekir. Örneğin, tasavvuf terimleri olan "vecd" (coşkunluk hâli) ve "fena" (benliğin yok oluşu ve ilahi varlıkta tamamen kayboluş) gibi kavramlar, günümüzdeki insanların deneyimleriyle nasıl ilişkilendirilebilir? Bu soruların yanıtları, tasavvufun sadece tarihî bir fenomen olmadığını, aynı zamanda modern insanın manevî arayışlarına da ışık tutabileceğini gösterir. Erol Güngör'ün tasavvufa dair yaklaşımı hem tarihî metinlere sadık kalmayı hem de bu metinleri çağdaş bir bakış açısıyla ele almayı teşvik eder. Bu, tasavvuf çalışmalarını sadece dinî veya tarihî bir çerçevede değil, aynı zamanda bir bilgi ve bilgelik kaynağı olarak da değerlendirilmesini sağlar. Bu şekilde, tasavvufun zengin mirası, modern dünyada yaşayan insanlar için de anlamlı ve ulaşılabilir hâle getirilmiş olur (Güngör, 1982, ss. 124-125).

Erol Güngör'ün tasavvuf üzerine yaptığı çalışmalarda müsteşrik çevirilerine başvurmasının altında yatan sebepler, onun akademik metodolojisini ve bu alandaki derinlemesine araştırmalarını yansıtır. Güngör'ün eserlerinde sıkça rastlanan müsteşrik kaynaklarına dayanması, bazı eleştirmenler tarafından onun Arapça orijinal tasavvuf kitaplarını okumadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak, Güngör'ün eğitimi ve geçmişi göz önüne alındığında, bu eleştirilerin yeterince temellendirilmediği görülür. Güngör'ün dedesi ile geçirdiği yıllar boyunca, tasavvufun klasik metinlerini Arapça olarak okuduğuna dair güçlü kanıtlar vardır. O'nun üniversite yıllarında ders notlarını Osmanlıca tutuyor olmasından da anlaşılmalıdır. Bu durum, onun tasavvufî eserlere olan hâkimiyetini ve bu metinleri orijinal dillerinde anlama yeteneğini gösterir. Ayrıca, Güngör'ün akademik birikimi ve dönemin eğitim süreçleri düşünüldüğünde bu tür klasik metinlere erişim ve bunları okuma kapasitesi oldukça yüksektir. Güngör'ün müsteşriklerin eserlerine yönelmesinin temel sebebi, bu çalışmaların bazı tarikatların gerçek düşüncelerine ışık tutmasıdır. Takiye prensibi gereği, bazı tarikatların gerçek niyet ve düşüncelerini Sünni çoğunluktan saklama eğilimleri, müsteşriklerle olan iletişimlerinde daha az temkinli olmalarına yol açmıştır. Bu durum, Güngör gibi araştırmacıların, tarikatların gerçek yüzlerini anlamak için müsteşrik çevirilerine başvurmalarını mantıklı kılar.

Erol Güngör'ün sosyal psikolog olarak tasavvuf ve tarikatlarla ilgili eleştirilerini anlama çabası, onun bu konulara olan derinlemesine ilgisini ve akademik yaklaşımını yansıtır. Güngör,

tasavvuf ve tarikatlar hakkında toplumda oluşan iki temel görüşü detaylı bir Şekilde ele alır ve bu iki grubun argümanlarını anlamaya çalışır. Birincisi, bu grup, tasavvufu destekleyenlerden oluşup onu İslam'ın ayrılmaz bir parçası, dinî bir zenginlik ve maneviyatın derinleşmesi aracı olarak kabul eder. Güngör, bu grubun tasavvufu, İslam'ın özü ile uyumlu bir Şekilde yorumladığını ve bu yolla dinî anlayışın daha geniş bir perspektife kavuştuğunu belirtir. Diğer grup ise tasavvufu İslam dışı, yabancı kaynaklı bir heretik hareket olarak görür ve onun İslam'ın saf öğretilerine zarar verdiğini düşünür. Güngör, bu grubun, tasavvufun ve tarikatların toplumsal ve dinî yapılara zarar verdiğini iddia ettiğini ve onların tamamen ortadan kaldırılması gerektiğine inandığını açıklar. Güngör, Osmanlı Devleti döneminde yaşanan Kadızdeliler ve Sivasiler arasındaki tartışmayı, bu iki görüşün tarihî bir rneği olarak ele alır. Bu dönemde, devlet otoritesi ve ekonomik imknlar zayıflamış, toplumsal sorunlar artmıştır. Kadızdeliler, toplumdaki bu sorunların çözümünü, saadet çağına dönerek her türlü yeniliklerden uzaklaşmakta bulurken mutasavvıfların din anlayışını sorunların çözümüne engel olarak görür ve onların etkilerini ortadan kaldırmak ister.

Erol Güngör Sosyal psikolog olduğu için tasavvuf ve tarikatla ilgili eleştirileri de anlamaya çalışıyor. Ona göre, tasavvufa karşı çıkanlar klasik metinleri gelişigüzel bir Şekilde okuyanlar kaba saba yorumlayanlara karşı çıkmaktadırlar. Bunlar: a) Tasavvufu İslam ile bir ve aynı görüp ona taraftar olanlar, b) tasavvufu yabancı kaynaklı bir heretik hareket olarak görüp ona aleyhtar olanlar Şeklinde iki ayrı gruptan oluşmaktadır. İki tarafı da anlamaya çalışan Güngör'e göre, tarikalara karşı olanlar, tarikatıları geri kalmamızın nedeni olarak görür ve bu durumun tarikatların tamamen ortadan kaldırılmasıyla çözüleceğine inanırlar (Güngör, 1982, s. 125).

Tasavvuf Felsefesinde Vahdet-i Vücud

Erol Güngör'e göre tasavvuf, zahiri (görünür) ve batını (görünmeyen), yani kabuk ve öz olmak üzere iki türlü realitenin varlığını kabul eder. Bu ayrım, tasavvufun temel öğretilerinden biri olan Vahdet-i Vücud'un merkezinde yer alır. Vahdet-i Vücud, tüm varlıkların Allah'ın bir yansıması olduğuna inanır ve bu bağlamda zahiri ve batını gerçeklikleri tek bir varlığın farklı tezahürleri olarak kabul eder. Zahiri gerçeklik, maddi dünyanın ve bedeninin temsil ettiği fiziksel varoluşu ifade ederken batını gerçeklik ruhsal ve manevî boyutu, yani hakikatin özünü temsil eder. Güngör'n tasavvuf anlayışında, maddi dünya (zahiri) ve manevî dünya (batını) arasındaki ilişki, Allah'ın yaratmasındaki birlik ile açıklanır. Bu bağlamda, zahiri dünya Allah'ın sıfatlarının ve isimlerinin bir yansıması olarak görülürken batını dünya Allah'ın özüyle bağlantılı olan gerçek varoluş biçimi olarak kabul edilir. Tasavvufa göre beden, ruh için geçici bir kalıptır. Bedenin zamanı gelince atılması ve yok olması, ruhun ise ebedi ve değişmez bir gerçek olduğunu gösterir. Vahdet-i Vücud perspektifinden bakıldığında beden ve ruh arasındaki bu ilişki, Allah'ın varlığının sürekli ve değişmez olduğunu, maddi dünyanın ise bu ilahi varlığın geçici bir tezahürü olduğunu ortaya koyar. Bu durum, bireyin kendi varlığını ve evreni algılamasında derin bir anlam taşır. Güngör, bu manevî sürecin, insanın hakikati tam anlamıyla kavramasına ve ilahi gerçekliğe ulaşmasına olanak tanıdığını belirtir. Vahdet-i Vücud'un sağladığı bu derin kavrayış, insanın kendini ve çevresini daha geniş bir perspektiften değerlendirmesine olanak tanır (Güngör, 1982, ss. 117-118).

Vahdet-i Vücud, tasavvufun manevî yolculuğunu Őekillendiren temel bir öğretilerdir. Bu yolculuk, bireyin kendi benliğini aşarak Allah'ın birliğinde erimesini ve O'nunla bütünleşmesini amaçlar. Tasavvufta bu süreç, fenafillah ve bekabillah kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir. Fenafillah, kişinin kendi varlığını aşarak Allah'ın varlığında yok olmasını ifade eder. Bu aşama, sufinin Allah'la bütünleşme sürecinde önemli bir basamak olarak kabul edilir. Bekabillah ise Allah ile varlıkta kalma hlini temsil eder. Bu durum, bireyin Allah'la sürekli bir birlik hâlinde olması ve ilahi hakikatin bir parçası olarak yaşamını sürdürmesi anlamına gelir. Bu manevî yolculuk, sufinin Allah'a olan bağlılığını derinleştirir ve O'nunla bir olma arzusunun pekiştirir. "Fenafillah" ve "Bekabillah," tasavvufun derin manevî öğretilerini ifade eden kavramlardır. Fenafillah, genel olarak "Allah'ta fani olma" yani kişinin nefsinin terk ederek tamamen Allah'ın iradesine teslim olması anlamına gelir. Bu, kişinin kendi benliğinin farkındalığını yitirmesi ve tamamen ilahi irade ile bir olması Şeklinde açıklanır. İbni Arabi, fena öğretisini açıklarken sufinin Allah'la bir olamayacağını, çünkü zaten ondan ayrı olmadığını ifade eder (Güngör, 1982, s. 92). Bekabillah, "Allah ile baki kalma" anlamına gelir ve fenafillah'ta elde edilen manevî durumun sürekli bir hl almasını ifade eder. Yani kişi, fani olduktan

sonra bu hâlde sabit kalır ve her anını Allah'ın varlığı içinde yaşar. Bu kavramlar, yanlış yorumlanabilecek ifadelerle açıklanabilirken tasavvufun amacı, Allah'ın varlığında kendinden geçmek ve O'nun iradesine tamamen boyun eğmektir. Bu dönüşüm, kişinin daha derin bir anlayış ve bağlılık geliştirmesine katkıda bulunur (Güngör, 1982, s. 130).

Vahdet-i Vücut'un kavramsal temellerini oluşturan önemli düşünürlerden biri İbni Arabi'dir. İbni Arabi, "vahdet-i vücut" terimini doğrudan kullanmasa da tüm varlıkların Allah'tan geldiğini ve O'nun varlığıyla ayakta kaldığını vurgular. Vahdet-i Vücutçu olarak varlığın özde bir olduğunu ancak çokluk hâlinde tezahür ettiğini belirtir. Ona göre Allah, mutlak varlıktır ve var olan her şeyin mutlak kaynağıdır. Kendinden başka ne var olmuştusa O'nun iradesiyle var olur. Allah'ın iradesinin vasıtaları, O'nun ilahi isimleri veya evrensel kavramlardır. Her şey yaratılmadan önce Allah'ın ilminde mevcut bulunur; bu nedenle suretleri yani ayan-ı sabite, ezelde Allah'ın zatı ile bir olur. İbn Arabi'ye göre, insanın Allah ile birleşerek tek bir varlık hâline gelmesi değil, zaten var olan birliğin farkına varması söz konusudur (Güngör, 1982, ss. 88-89).

Bu görüş, tasavvufun derin anlamlarını ve Vahdet-i Vücut'un felsefi temellerini anlamada önemli bir referans noktası oluşturur. Tasavvuf, İslam kültüründe önemli bir yere sahip olup Allah'ın mutlak varlık olarak her şeyin kaynağı olduğu düşüncesini derinlemesine ele alır. Ancak, günümüzde tasavvuf bazen anlam kaymaları ve yanlış yorumlarla karşılaşır. İbni Arabi'nin çalışmaları, tasavvufi düşüncenin doğru anlaşılması ve yorumlanması gerektiğini vurgular. O, ilahi varlığın birliğini ve evrendeki tüm varlıkların bu birlik içindeki yerini anlamının önemine işaret eder. İbni Arabi'nin görüşleri, tasavvufun sadece mistik bir deneyim değil, aynı zamanda derin bir felsefi ve teolojik sistem olduğunu gösterir. Bu bağlamda, tasavvufi düşüncenin doğru bir şekilde kavranması, İslam düşüncesinin zenginliğini ve derinliğini daha iyi anlamamıza yardımcı olur (İbni Arabi, 2017, s. 9).

Vahdet-i Vücut, var olan her şeyin Allah'tan geldiğini ve O'nun varlığıyla ayakta kaldığını ifade eder. Bu kavram, bazen yanlış anlaşılabilir ve panteizme, yani her şeyin Tanrı olduğu ve Tanrı'nın her şeyde bulunduğu anlayışına kayabilir. Ancak, Vahdet-i Vücut'un özü, Allah'ın birliğini ve tüm varlıkların O'nun yansıması olduğunu vurgular. Ziya Gökalp ve Erol Güngör gibi düşünürler, bu kavramların doğru anlaşılması ve tasavvufun metotlu bir şekilde öğretilmesi gerektiğini vurgularlar. Erol Güngör, tasavvufun derinliklerini kavrayabilmek için Mevlâna, İbni Arabi ve Gazali gibi âlimlerin eserlerine hâkim olmanın önemine dikkat çeker. Bu bağlamda, tasavvufi eğitimin ve anlayışın daha bilinçli bir şekilde ele alınması gerektiği ortaya çıkar.

Modern zamanlarda bu âlimlerin düşüncelerinin yüzeysel olarak ele alınması, kavramların yanlış yorumlanmasına neden olur. Güngör, tasavvufi kavramların ve öğretinin köklerine uygun bir şekilde yorumlanması gerektiğini savunur. Bu, tasavvufun derinliklerini doğru bir şekilde kavramak ve bu manevî disiplini layıkıyla yaşamak için kritik bir önem taşır. Tasavvuf, bireylerin manevî gelişimlerini destekleyerek Allah'a olan bağlılıklarını artırır ve daha derin bir hakikat arayışına yönlendirir.

Erol Güngör'ün tasavvufa dair düşünceleri ve Vahdet-i Vücut anlayışı, insanın varoluşunu ve bilgiye dair temel kavrayışlarını derinlemesine ele alır. Tasavvuf, zahiri ve batını gerçekliklerin birliği üzerine kurulu bir bilgi anlayışını temsil eder ve insanın Allah'a olan bağlılığını derinleştirir. Güngör'e göre, tasavvufun amacı, Allah'ın varlığında kendinden geçmek ve O'nun iradesine tamamen boyun eğmektir. Bu manevî yolculuk, bireyin içsel dünyasını zenginleştirir ve ona daha bütünsel bir kavrayış kazandırır. Tasavvuf, insanın Allah'a olan yakınlığını artırmayı ve hakikati keşfetmesini amaçlayan bir disiplin olarak Vahdet-i Vücut öğretisiyle derinleşir ve zenginleşir. Böylelikle tasavvuf, bireyin manevî yolculuğunda rehberlik eden ve onu daha yüksek bir bilinç seviyesine taşıyan bir araç olarak kabul edilir.

Kolonizatör Dervişler

Diğer taraftan tasavvufun Anadolu ve Balkan bölgelerindeki yayılımı hem sosyal hem de dinî bir olgu olarak dikkate değer bir tarihî süreçtir. Ömer Lütfi Barkan'ın bahsettiği "kolonizatör Türk dervişleri", bu sürecin merkezinde yer alır (Barkan, 2015, s.11). Bu dervişler, fetihlerden önce bölgeye

gelerek yerel halk ile g cl  sosyal ve ekonomik ilişkiler kurmuşlar ve bu sayede bölgenin sosyo-kültürel yapısına büyük etkilerde bulunmuşlardır. Bu dervişlerin başarısının anahtarı, yalnızca dinî öğretileri yaymakla kalmamaları, aynı zamanda yerel halkın günlük yaşamına entegre olmaları ve onların ihtiyaçlarına yönelik pratik  z mler sunmalarıydı. Ahi teşkilatıyla bağlantılı olarak esnaf ve zanaatk r olarak faaliyet gösteren bu dervişler, adalet ve dürüstlük gibi İsl m  değerleri günlük yaşamda uygulayarak bölge halkının güvenini kazanmışlar ve onların İslam'a ilgisini artırmışlardır.

Bu dervişlerin faaliyetleri, ağır vergi ve zulüm altında yaşayan halk için bir nevi kurtuluş olmuş, onlarla kurdukları ilişkiler sayesinde sosyal bütünleşmeyi sağlamışlar ve böylece İslam'ın bu bölgelerde doğal bir şekilde yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Bosna gibi bölgelerde İslam'ın nasıl yayıldığına dair yazılan tarih çalışmaları, bu dervişlerin etkin rolünü ve yerel halkla olan pozitif ilişkilerini göstermektedir. Örneğin, esnafların müşterilere yönlendirme yaparak komşularını da ekonomik olarak desteklemeleri, bu entegrasyonun ve karşılıklı saygının g cl  bir göstergesidir. Erol Güngör' n eleştirileri, bu süreçte İslam'ın heterodoksi veya sapkın dinî inançlarla değil, aksine bilinçli ve örgütlü bir sosyal yapı içinde yayıldığını vurgulamaktadır. Güngör, bu dervişlerin şamanist veya sapkın inançlara sahip gezginler olarak değil, bilinçli ve planlı bir şekilde hareket eden dinî figürler olarak görülmesi gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, İslam'ın bu bölgelerde nasıl kök saldığını anlamak için önemlidir ve bu tür tarihsel ve sosyal bağlamlar, İslam'ın Avrupa'daki genişlemesinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur.

Sonuc

Erol Güngör' n "İslam Tasavvufunun Meseleleri" adlı eseri, İslam tasavvufunun kökenleri, gelişimi ve modern dünyadaki yeri hakkında derinlemesine bir analiz sunar. Güngör, bu eserde tasavvufun İslam dünyasında hem tarihsel hem de güncel bağlamlarda oynadığı rolü değerlendirmek için kapsamlı bir yaklaşım benimser. Bu eser, tasavvufun İslam'ın temel öğretileri ile olan ilişkisini ve bu mistik disiplinin zaman içinde geçirdiğı dönüşümleri anlamamıza yardımcı olur. Güngör, tasavvufun İslam'ın ilk yıllarına, özellikle Hz. Peygamber'in yaşamına ve sahabelerin derin maneviyat anlayışlarına dayandığını belirtir. İslam'ın erken dönemlerinde zühd ve takva gibi kavramların, tasavvufun temel taşları olarak şekillendiğini vurgular. Ancak, tasavvufun zamanla İslam'ın ana öğretilerinden sapmalar gösterdiği iddiası, bu disiplinin tarihsel ve teolojik bağlamda tartışmalı hâle gelmesine yol açmıştır. Güngör, tasavvufun subjektif doğasının suistimale açık olduğunu ve bu nedenle tarih boyunca farklı yorumlar ve uygulamalar ortaya çıktığını savunur. Tasavvufun İslam'ın ana metinleri ve Hz. Peygamber'in öğretileri ile olan bağlantısı, Güngör' n eleştirileri ve analizleri ile derinlemesine ele alınır. Tasavvuf, İslam'ın özündeki manevî arayışları temsil etse de zamanla farklı kültürel ve tarihsel etkileşimler sonucunda çeşitli biçimler kazanmıştır. Bu bağlamda, tasavvufun İsl m  kökenleri ve tarihsel evrimi, İslam düşüncesinin derinliklerini anlamak için önemlidir.

Güngör, tasavvufun sadece İslam'ın kendi iç dinamiklerinden değil, aynı zamanda çeşitli kültürel ve tarihsel etkileşimlerden de etkilendiğini vurgular. Özellikle Plotinus ve Yeni Eflatunculuk gibi felsefi akımların, tasavvufun felsefi altyapısını etkilediğini belirtir. Bu etkileşimler, tasavvufun zengin ve çeşitli bir manevî disiplin olarak gelişimine katkıda bulunmuş, ancak onun İslam içindeki yerini tartışmalı hâle getirmiştir. Tasavvufun, İslam'ın genişlediğı coğrafyalarda yerel mistik geleneklerle olan etkileşimleri, bu disiplinin farklı yorum ve pratiklerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güngör, bu etkileşimlerin tasavvufun evrensel bir manevî disiplin olarak gelişimini desteklediğini ancak bazı eleştirmenler tarafından İslam'ın orijinal öğretilerinden sapma olarak görüldüğünü belirtir. Güngör, tasavvufun bilgi anlayışını bilimsel bilgiyle karşılaştırır ve bu anlayışın sezgisel bir bilgi türünü temsil ettiğini belirtir. Tasavvuf, duysal verileri aşarak varlıkların ve olayların özünü doğrudan kavramayı amaçlayan bir bilgi türü sunar. İbn Arabi gibi mutasavvıfların eserleri, bu sezgisel bilgi anlayışının önekleri ile doludur. Bu bilgi anlayışı, tasavvufun sadece kurallar ve dogmalardan ibaret olmadığını, derin bir içsel bilgi sunduğunu gösterir. Güngör, akıl ve sezgi arasında bir denge kurulmasının, dinin doğru anlaşılmasını ve manevî hayatın zenginleşmesini sağlayacağını savunur. Tasavvufun akıl ve sezgiyi birleştirerek dinin sadece kurallardan ibaret olmadığını, derin bir içsel bilgi sunduğunu belirtir. Bu yaklaşım, bireyin manevî ve zihinsel gelişimi için sağlıklı ve bütüncül bir anlayış sunar.

Güngör, tasavvufun Müslüman toplumlar üzerindeki sosyo-ekonomik ve kültürel etkilerini de değerlendirir. Tasavvufun bazı yönlerinin, Müslüman toplulukların ekonomik ve bilimsel gelişimini engelleyebileceğini kabul eder. Özellikle, dünyevi işlerden kaçınmayı ve ahirete odaklanmayı teşvik eden sufi öğretilerin, bu gelişmelerin önünde bir engel teşkil edebileceğine dikkat çeker. Ancak, tasavvufun etkisinin mutlak olmadığını; zaman ve mekâna bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini de belirtir. Gazali, İbni Arabi ve Mevlâna gibi büyük mutasavvıfların, tasavvufun derin manevî ve entelektüel yönlerini temsil ettiğini vurgular. Özellikle Mevlâna'nın evrensel ve kapsayıcı yaklaşımının, sofistike bir İslam anlayışını temsil ettiğini ve kent yaşamında pozitif etkiler yarattığını ifade eder. Bu mutasavvıfların derin manevî ve felsefî katkılarının, İslam dünyasının entelektüel ve spiritüel zenginliğini artırdığını savunur.

Güngör, tasavvufun modern toplumdaki gençlerin manevîyat ve din arayışlarına dair önemli bir perspektif sunduğunu belirtir. Modern zamanlarda bazı tarikatların köklü eğitim ve öğreti geleneklerini yitirerek gençleri olumsuz etkilediğini ve onların sadece dini ritüellere, zikre ve cezbe yönelmelerinin, bilim, sanat ve kültür gibi alanlardan uzaklaşmalarına neden olduğunu vurgular. Bu durum, gençlerin çağdaş dünyada aktif ve üretken bireyler olmalarını engelleyebilir. Güngör, gençlerin dinî ve manevî ihtiyaçlarını karşılayacak, aynı zamanda bilimsel ve kültürel gelişimlerini destekleyecek sağlıklı bir eğitim ortamının oluşturulmasının önemini vurgular. Tarikatların ve dinî cemaatlerin daha iyi denetlenmesi ve eğitilmiş liderler tarafından yönetilmesi gerektiğini savunur. Bu, gençlerin hem dinî hem de dünyevi bilgi ve deneyimleri dengeli bir şekilde öğrenmelerini sağlayabilir.

Güngör'ün tasavvufa yönelik eleştirileri, özellikle tasavvufun modern dünyadaki yerini ve çağdaş sorunlarını anlamak için önemlidir. Güngör, tasavvufun İslam'ın ana metinleri ve Hz. Peygamber'in öğretileri ile olan bağlantısını kabul etmekle birlikte, tasavvufun bazı unsurlarının dış felsefî akımlardan etkilenmiş olabileceğini belirtir. Bu, tasavvufun evrensel ve derin bir manevî disiplin olarak gelişimine katkıda bulunmuş ve onun İslam dünyasındaki yerini tartışmalı hâle getirmiştir. Güngör'ün eleştirel yaklaşımı, tasavvufun İslam'ın temel öğretileri ile olan uyumunu sorgularken bu mistik geleneğin İslam içindeki yerini değerlendirme çabasında önemli bir katkı sağlar. Tasavvufun subjektif doğası, onun tarih boyunca farklı yorumlar ve uygulamalar ortaya çıkarmasına neden olmuş, bu da İslam'ın ana öğretileri ile olan uyumunu sorgulayan tartışmalara yol açmıştır.

Sonuç olarak Erol Güngör'ün tasavvufa dair düşünceleri, bu zengin ve karmaşık İslami disiplini anlamak için geniş bir perspektif sunar. Güngör, tasavvufun hem İslam'ın temel öğretileri ile olan bağlantısını hem de kültürel ve tarihsel bağlamda nasıl şekillendiğini detaylı bir şekilde ele alarak tasavvufun modern dünyadaki yerini ve çağdaş sorunlarını anlamamıza yardımcı olur. Bu kapsamlı analizler, tasavvufun İslam düşüncesindeki rolünü ve manevî pratiklerin dinamiklerini daha iyi kavramamızı sağlar. Güngör'ün eserleri, tasavvufun tarihsel ve teolojik bağlamda nasıl bir evrim geçirdiğini anlamak isteyenler için değerli bir kaynak niteliğindedir. Tasavvufun, İslam toplumlarında nasıl bir etkisi olduğuna dair Güngör'ün görüşleri, bu disiplinin zenginliği ve karmaşıklığı hakkında derinlemesine bir anlayış sunar. Güngör, tasavvufun İslam'ın ana öğretileri ile olan uyumunu değerlendirirken bu mistik geleneğin İslam dünyasındaki yerini sorgular. Tasavvufun subjektif doğası, onun tarih boyunca farklı yorumlar ve uygulamalar ortaya çıkarmasına neden olmuş, bu da İslam'ın ana öğretileri ile olan uyumunu sorgulayan tartışmalara yol açmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu çalışmanın tek yazarı olduğu için, tüm katkılar %100 oranında yazara aittir.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada çıkar çatışmasına neden olabilecek herhangi bir durum söz konusu değildir.

Kaynaklar

Barkan, Ö. L. (2015). *Kolonizatör Türk dervişleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Bergson, H. (2011). *Creative evolution* (A. Mitchell, Trans.). Palgrave Macmillan.
- Biruni, A. (2016). *Tahkik ma'l Hint* (C. Karakütük, Trans.). Beyan Yayınları.
- Güngör, E. (1982). *İslam tasavvufunun meseleleri*. Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1997). *İslam'ın bugünkü meseleleri*. Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2011). *Sosyal meseleler ve aydınlar*. Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2005). *Türk kültürü ve milliyetçilik*. Ötüken Yayınları.
- Güngör, Ő. (1996). Erol Güngör. *Türkiye Diyanet Vakfı İslm Ansiklopedisi* (c. 14, ss. 261-264). TDV Yayınları.
- Gazli. (2018). *el-Mnkiz mine'd-Dall* (O. Arpaçukuru, Trans.). Beyan Yayınları.
- İbn Arabi, M. (2017). *Fussu'l-Hikem tercüme ve Őerhi* (A. A. Konuk, ev.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu BaŐkanlıđı Yayınları.
- İbnü'l-Arabî. (2005). *Ruh'l-Kuds*. (Vahdetin İnce, ev.). Kitsan Yayınevi.
- Mevlâna. (1991). *Divan-ı Kebir*. İnkılap Kitabevi.
- Miller, B. S. (Trans.). (2004). *Bhagavad Gita*. Bantam Books.
- Nicholson, R. A. (2010). *The mystics of Islam*. Routledge.
- Plotinus. (1966). *The Enneads* (A. H. Armstrong, Trans.). Harvard University Press.

Extended Abstract

This extended summary explores Erol Güngör's perspectives on Islamic Sufism, providing an analysis of its historical, theological, and cultural aspects, and its significance in the modern world. Drawing on Güngör's works, it highlights how the complex and subjective nature of Sufism has made it vulnerable to misuse, resulting in diverse interpretations and practices. According to Güngör, these differences have shaped both individual spiritual experiences and the broader social and cultural landscape of the Islamic world.

Purpose

The purpose of this study is to analyze Erol Güngör's critiques and contributions to the understanding of Islamic Sufism, focusing on its place within Islamic thought and its historical development. Güngör's works raise critical questions about the mystical aspects of Islam, particularly regarding how Sufism influences both individual spiritual experiences and social structures. He emphasizes that Sufism should be understood not only as a personal mystical experience but also as a social and cultural phenomenon that has significantly impacted Islamic civilization. While acknowledging the importance of Sufism in personal spiritual growth, Güngör argues that misinterpretations of Sufi teachings can lead to deviations from core Islamic principles and societal stagnation.

Methodology

This study is based on a literature review and textual analysis of Erol Güngör's major works on Sufism, particularly *The Issues of Islamic Sufism*. It also explores the ideas of prominent Islamic scholars such as Ghazali, Ibn Arabi, and Rumi, comparing their perspectives with those of Güngör. To provide a balanced perspective, the study further examines the contributions of Western scholars to the academic study of Islamic mysticism, such as Reynold A. Nicholson and René Gu non, and contrasts these with Güngör's critiques.

Findings

Güngör suggests that Sufism did not exist during the earliest periods of Islam but developed over time as Islam interacted with other mystical and philosophical traditions, such as Indian, Iranian, and Neoplatonic philosophies. These influences led to deviations from core Islamic tenets. Güngör categorizes Sufism into two forms: "urban" and "rural."

Urban Sufism, associated with scholars like Ghazali, Rumi, and Ibn Arabi, is grounded in systematic intellectual approaches and aligns with mainstream Islamic teachings. Güngör views urban Sufism positively, emphasizing its role in fostering intellectual development, social cohesion, and education. In contrast, rural Sufism, which is common among less-educated communities, focuses on mystical practices, esoteric experiences, and miracle-working (*karamat*). According to Güngör, rural Sufism often deviates from orthodox Islam by prioritizing personal mystical experiences over religious doctrine, creating opportunities for exploitation by charismatic leaders who claim spiritual insight.

While acknowledging the value of intuitive knowledge in Sufism, Güngör stresses the importance of balancing mystical insights with scientific inquiry. He warns that focusing solely on mystical experiences could lead young people away from modern science and intellectual development, which are essential for societal progress. Although he recognizes the intellectual contributions of Sufi philosophers like Ibn Arabi and Rumi, he cautions that misinterpreted Sufi teachings can contribute to social stagnation.

A central concern for Güngör is how certain Sufi practices, shaped by non-Islamic influences, can lead individuals away from Islamic teachings. He points to Neoplatonism's influence on the concept of *wahdat al-wujud* (the unity of being), developed by Ibn Arabi. While *wahdat al-wujud* suggests that all existence reflects the Divine, Güngör warns that misinterpreting this idea can lead to pantheistic views, which conflict with Islamic monotheism.

The distinction between "urban" and "rural" Sufism reflects Güngör's broader concerns about institutionalization. Urban Sufism, he argues, has generally contributed positively to Islamic education, intellectual culture, and social harmony. In contrast, rural Sufism, with its emphasis on miracles and charismatic leadership, has at times fostered anti-intellectualism and social isolation. He notes that during political instability, rural Sufi leaders have often filled power vacuums, which could conflict with established political authority.

Güngör extends his critique to the modern world, arguing that Sufism has both positive and negative effects on Muslim societies today. On the positive side, it can nurture personal piety and spiritual fulfillment. However, he warns that some contemporary Sufi practices may encourage passivity or withdrawal from worldly concerns. He is particularly critical of Sufi groups operating outside traditional Islamic institutions, which he argues may exploit vulnerable individuals by offering simplistic spiritual solutions to complex social and political issues. According to Güngör, excessive focus on mystical experience can hinder the intellectual and scientific progress crucial for modern development.

Conclusion

Erol Güngör's critiques of Sufism provide a nuanced perspective on the relationship between Islamic mysticism and broader social, cultural, and intellectual trends. While Güngör acknowledges the spiritual value of Sufism, he cautions against its misinterpretation and the potential for deviation from core Islamic principles. His analysis calls for a balanced approach to Sufism, integrating personal spiritual growth with intellectual and scientific advancement.

Güngör's distinction between urban and rural Sufism offers a valuable framework for understanding the different ways in which Sufism has influenced Islamic society. His concerns about the misuse of rural Sufism underscore the importance of maintaining doctrinal and intellectual rigor within the tradition. In conclusion, Güngör's analysis provides a critical lens to examine the historical evolution of this mystical tradition and its place in the modern world. His work encourages a deeper engagement with Sufi teachings, honoring their spiritual contributions while being mindful of the risks of misinterpretation. Through this balanced approach, Güngör offers insights into how Sufism can continue to enrich contemporary Islamic thought and practice, addressing both its potential and the challenges it faces in a changing world.